

Dnesek

ROČNÍK I.

V PRAZE 9. LEDNA 1947

CENA Kčs 3.50

Kapitoly z odboje

Prof. Dr JOSEF GRŇA

Řím musí býti souzen a odsouzen

RUDOLF BECHYNĚ

Umělče, slev!

VÁCLAV RABAS

Aspoň tři děti

VÁCLAV KLUZÁK

Poznámky k očistě

Dr JAROMÍR PŠENIČKA

Slováci, ruku na srdce!

LADISLAV ČOLLÁK

Poznámky k propagaci dvouletky — K úřednímu slohu — Politické domy v Brně
Z technických důvodů — Chránit vdovy a sirotky... — S bubnem na čápa? — Boj
o čtyři miliardy — Morzakor 1946 — Mládež — K dopisu 18-19letých — Zimní čas
a kritika — Občan obyčejný píše obyčejnému občanu — Smíšená manželství

Dvouletý plán se týká i vás!

Zvyšte svoji kvalifikaci! Učte se cizím řečem!

ÚSTAV MODERNÍCH ŘEČÍ

Od ledna nové školy a kurzy všech jazyků

Praha - Brno - Plzeň - Ostrava
Teplice-Šanov - Karlovy Vary
Liberec - Olomouc - České Budějovice - Železný Brod.

Šetřte svoje srdce!

Dnes nekouříme vždy jen nejlepší tabák, proto je zdravější nácipávat jej do dutinek Abadie (Zdravotní neb Dvojfiltr), jejichž filtry pohlcují část nikotinu a dráždivých složek kouřel

Nejúspěšnější knihy 1946

Z NAKLADATELSTVÍ FR. BOROVÝ

Anketa Svobodných novin přinesla největší počet hlasů pro tyto naše knihy:

1. Tvorba bratří Čapků

V malém množství máme dosud na skladě:

Josef Čapek: Básně z koncentračního tábora

Brož. 60 Kčs

Josef Čapek nepotřebuje reprezentativního titulu a uznání, neboť reprezentuje sám nejlépe, co byl národ v době, kdy se stalo toto básní a co ovšem nemůže a nesmí být oslavováno. *Karel Poláček*

Karel Čapek: Vzušené tance Brož. 60 Kčs

Ač skrovně počtem, vítaně přispívají k poznání jak autorovy osobnosti a dráhy, tak tehdejšího prerozu naší poesie. *A. M. Pišá*

2. Olga Scheinpflugová: Český román

První i druhé vydání zcela rozebráno. — Třetí vydání v tisku.

Rada životopisných románů domácího původu vzrostla novou knihou Olgy Scheinpflugové o dílo zvláště významné. Tak významné co do své látky, že se mu v tom žádný z ostatních českých spisů toho druhu nevyrovná. *B. Polan*

3. Jaroslav Stránský: Hovory k domovu

Druhé rozšířené vydání. Brož. 100 Kčs

Je to všechno svým bohatstvím zrovna na poměří rozhlasové únosnosti a není pochyby, že si mnohou jemnost uvědomíme teprve teď při čtení. Krásná kniha. *Pavel Eisner*

4. Vladimír Holan: Havraním brkem

Brož. 90 Kčs

... stránky veršů, jež jsou tak světově zaměřeny a jež se skvějí tak výmluvným a hrdým světovým formátem jako snad ještě nic, co kdy bylo českým básnickým slovem napsáno. *J. Janů*

5. Jaroslav Seifert: Jaro sbohem

Brož. 65 Kčs

I v této knize je zřetelně vidět, jak Seifert navazuje na tradici české poesie, jak se jeho pohled na život zlidštuje a přibližuje člověku. Nejedna verš vám tu připomene Neruda z jeho Prostých motivů. *Jan Pilař*

6. Eduard Bass: Kázáníčka

Druhé vydání. Brož. 70 Kčs

Kolumbovo vajíčko: přečteš a řekneš: vždyť ano, vždyť ovšem, vždyť tak tomu právě je! Ze to nikdo dřív neviděl a nevěděl. *E. Valenta*

U v š e c h k n i h k u p c ů

OBSAH DNEŠKA Č. 41: FERDINAND PEROUTKA: Chvála roku 1946. — **MILOŠ ŠAFRÁNEK:** Wallacův nový start. **JOSEF HUDEC:** Okolo několika cifer. — **MIROSLAV RUTTE:** O naší divadelní krizi. — **JIRÍ HEJDA:** Hospodářská krise umění. — Rozmyslete si to dobře. — 1927.28. — Stále větší a stále lidštější. — Velmocí mezi sebou — Rozdělení Německo. — Ekonomické myšlení a kulturníci. — Remes. — Příklady. — Mládež. — Morzakor 1946. — Uhlí a fantazie. Smíšená manželství. — O pojistkách.

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Valenta. — Tiskna Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 38.

Kapitoly z odboje

Ještě neznáme historii odboje

Ještě není čas k tomu, aby se psala historie našeho domácího odboje. Není jediná osoba, ani žádná instituce nebo korporace veřejná či soukromá, která by byla s to podati úplnou a přesnou zprávu o tom, jak byl organizován, jak probíhal a co vykonal domácí odboj. Naopak historie se spíše zatemňuje, protože se dnes objevují nové organizace, o nichž dříve ani nejzasvěcenější osoby neměly žádného tušení, a prokazují se činy hodnými obdivu a závidění. Jen zvolna se ukazuje, že většina těchto tak slavných organizací vznikla po 9. květnu 1945, ba že se rodí ještě i dnes, a že všechny tyto jejich velké činy nejsou než humbug a báchorka. Svaz národní revoluce, u něhož se zvolna soustřeďují všechny zprávy a hlášení o činnosti v odboji, vytkl si úkol téměř nadlidský: oddělit koukol od pšenice a objektivně vyšetřit, co je pravda a co pohádka. Až bude tento úkol splněn, bude moci budoucí historik přistoupit k pramenům, vybrat z nich vše podstatné a podati kritický popis, rozbor a zhodnocení toho, co bylo skutečným odbojem českého národa doma. Dnes to ještě není možné.

Ani autor těchto řádků si neosobuje právo na přesnost a úplnost. Podává — a věří, že pravdivě — to, co sám poznal a tak, jak to vidí dnes s odstupem doby. Nemá to být ani úvod k budoucí historii domácího odboje. Jen několik poznámek k informaci těm, kdo bezradně listují v odbojové literatuře, i těm, kdo jsou zmateni nedávným odsouzením toho českého lidu, který se neodstěhoval během okupace za hranice, nýbrž zůstal doma.

Heydrichiada je mezníkem

Přece však lze již dnes činiti určité závěry. Jedním z nich je zjištění, že obě stanná práva, v r. 1941 při nastoupení Heydrichově, a v r. 1942 při jeho smrti, znamenají rozhodný mezník v organizaci i práci odboje. Všechny vedoucí podzemní organizace, které vznikly většinou již v prvních týdnech okupace, byly totiž v r. 1942 úplně smeteny. Po heydrichiadě nebylo v Čechách a na Moravě jediné větší skupiny odbojové, nebylo žádného ústředního vedení, a co zbylo, byly jen izolované, potrhane a rozbité zbytky dřívějších organizací, bez spojením, bez vedení a často i bez programu. Také téměř všechny vedoucí osobnosti první fáze odboje mizí v té době na popravištích a v koncentračních táborech, a objevují se osoby nové. Bylo třeba začít úplně od začátku.

Ale jest ještě něco, co odlišuje odboj druhé fáze války od jeho začátku. Chystá se totiž nový druh práce a vytýčují se nové úkoly. Ihned po okupaci vznikají lavinovitě velké odbojové organizace, budované spíše zdola než shora. Lid sám se stavěl do odboje, bez jakékoliv agitace či propagandy. Jednotlivci, zoufalí nad vývojem poměrů a tušící nezbytný spád událostí za hranicemi, sami hledají, jak by se mohli aktivně účastnit v odporu proti okupantům, a podle svých možností a schopností si nalézali úkoly, kterými chtěli přispěti osvobozujícímu boji národa. Bylo až dojemné pozorovati tyto skupinky, počítající projíždějící německá auta či vagony na železnici, a doufající, že data, která seberou, budou moci být nějak zúžitkována. Toto lidové hnutí pak bylo podchyteno a shora zejména vojáky československé armády, z nichž vyrostla největší podzemní organizace, co jich u nás kdy bylo, nazvaná obrana národa.

První odboj

Na jejím příkladě můžeme pozorovati, jak byl v první fázi války odboj budován a jaké úkoly si uložil. Jako konečný cíl bylo stanoveno obecné branné povstání celého národa, který v dané chvíli se chopí zbraní a jediným mohutným náporom vyžene okupanty ze své země. Za tímto účelem byly organizovány vojenské jednotky, byl připravován plán mobilisace a všeobecného nástupu, a veškerá práce směřovala především k zajištění tohoto cíle; vše ostatní bylo pokládáno za podřadné a prozatímní.

Chyba tohoto plánu spočívala v předpokladu, že válka bude krátká a že vojenská porážka Hitlera či vnitřní rozvrat Německa poskytne onen okamžik, který dovolí uskutečnit takové lidové povstání. Je těžko tuto chybu dnes někomu vytýkati, když většina národa, ba většina celého světa, svorně věřila v rychlý spád války, a když i domácí vedení odboje bylo ze zahraničí takto informováno a když mu bylo z venku přímo nařizováno připravit se co nejrychleji na splnění takového úkolu.

Výsledky musily být takové, jak se skutečně projevily. Podzemní revoluční organizace, která je vybudována tak široko a hluboko, musí okamžitě vyraziti k útoku, nemá-li býti smetena policejní mocí nepřítel. V tajnosti je možno udržeti několikačlenné skupiny, nikdy ne davovou organizaci. Poněvadž doba nebyla zralá k provedení všeobecného nástupu, musilo dříve nebo později dojiti k prozrazení každé takové velké organizace a k jejímu rozbití. To se stalo ponejprv na podzim r. 1939, a od té doby se opakovalo stále znovu a znovu až do heydrichiády.

Nové metody

Ti, kdož po r. 1942 ještě zbyli na živu a na svobodě, byli tedy nuceni hledati nový způsob práce. Poznali jasně, že všeobecné povstání — které i jím stále ještě tanulo na mysli jakožto konečný cíl odboje — je otázkou několika posledních dní války, protože naše zeměpisná poloha nedovoluje očekávati, že budou naše země osvobozeny dříve, a protože s vnitřním rozvratem nacistického Německa po všech zkušenostech se již nedalo počítati. Ale odbojová organizace se nemůže omeziti jen na to, aby se organizovala pro úkoly posledního válečného týdne — i to byla pravda, získaná tolika krvavými zkušenostmi. Proto nezbylo než uvažovati o zcela nových metodách, pro které poskytli vzor sovětští a jugoslávští partyzáni. Pravda, některé zbytky starších organizací pokračovaly i po r. 1942 v dosavadním způsobu práce, ale vývoj událostí ukázal, že byly znovu rozbity, byly-li skutečně aktivní, a jestliže se na venek neprojevovaly a tak unikly pozornosti gestapa, že v rozhodných chvílích posledních válečných týdnů nebyly s to do spádu událostí podstatněji zasáhnouti.

Úkol odboje, jak byl vytčen v druhé fázi války, byl tedy zase spatřován v konečném národním povstání, jaké se uskutečnilo později na Slovensku. Do té doby však bylo třeba účinnějším bojem nepřítel rušit na každém kroku a způsobovati mu co možná největší ztráty, jestliže odboj chtěl splniti svůj nejvyšší cíl — vlastními silami přispěti aktivně k vítězství nad fašismem. Jediná forma takového boje je boj partyzánský, který se však nedá uskutečniti osobami, žijícími navenek ve svém normálním občanském povolání, nýbrž jen těmi, kdo odejdou z domova, aby v lesích a v úbéc mimo domov vytvořili kádry vojenských jednotek.

Tak byla na rozdíl od první fáze války hlavní tíha odbojové práce přenesena na t. zv. »illegalisty«, totiž

osoby, žijící s falešnými dokumenty nebo bez dokumentů, a zpravidla organizované v bojových družinách, kdežto členové organizací, žijící ilegálně, byli zařazeni spíše jen do pomocných služeb. Že byla tato metoda správná, dokazuje i srovnání počtu obětí z první a druhé fáze odboje. Ačkoliv policejní útlak okupantů se stupňoval až do nemožnosti, přece žádná z vedoucích organizací druhé fáze odboje nebyla nikdy zničena a také osobní oběti byly neporovnatelně menší.

Další změna nastala v tom, že bylo upuštěno od budování velkých organizací, do posledních důsledků podřízených jednotnému vedení, a že byly tvořeny skupiny poměrně malé, organizačně i takticky samostatné, a jen v zásadních otázkách volně podřízené společnému vedení. I v tom se ukázaly důležité výhody. Na příkladě R 3, největší odbojové organizace z druhé fáze války, můžeme ukázat, že se gestapu podařilo narušit jen jednu jednotku z dvacítky jejích skupin, a to bez nejmenšího vlivu na celek.

Nejdůležitější změna ovšem nastává ve způsobu boje proti okupantům — přechází se k partyzánské válce.

Co jsou partyzáni?

Partyzáni jsou malé vojenské jednotky, někdy jen několikacenné a zřídka převyšující počet několika set bojovníků, které v týlu nepřítelů přepadením spojují a komunikaci, ničením skladů, útoky na menší jednotky a pod. se snaží způsobit nepříteli co největší ztráty při pokud možná nejmenších obětech vlastních. Vyhýbají se otevřenému boji, protože by při něm musily podlehnout nepřátelské přesile na mužstvu i materiálu. Proto po provedení akce se rychle vzdalují, rozptýlí a stahují po případě do jiného prostoru.

Partyzánská válka je snad tak stará jako války vůbec. Z historie jsou nejznámější příklady bojů Španělska proti Napoleonovi »francouzským« z války francouzsko-německé v r. 1870—71, nebo srbská a bulharská komitě z války za osvobození balkánských Slovanů. Ale nikdy se nestala partyzánská válka tak rozsáhlou a všeobecnou, jako tentokrát, kdy skutečně celé národy povstaly do zbraně. Také teprve v této válce se všeobecně ujal po sovětském vzoru název »partyzán«, vedle něhož jen francouzský název »maquisard« si získal obecnější známosti.

Podmínky partyzánského boje

Partyzánský boj vyžaduje splnění tří podmínek. Především jako každý bojovník potřebuje i partyzán zbraň, a druhé potřebuje vhodný terén pro své operace, a konečně potřebuje oporu v domácím obyvatelstvu.

Je-li základní podmínkou úspěchu partyzánských akcí možnost nenápadného přiblížení k nepříteli, rychlý ústup a rychlé rozptýlení se v terénu, je samozřejmé, že ráz krajiny je nejdůležitějším předpokladem pro úspěch každé partyzánské akce. Skutečně vidíme, že jsou to především přírodní podmínky, jež v minulosti i v této válce dovolily nejúspěšnější rozvinutí partyzánského boje. Španělsko, Balkán, Ukrajina a Bílá Rus, tam hory a skály, tu rozlehlé lesy a bažiny, byly nejlepším spojencem partyzánů, ba první podmínkou toho, aby se vůbec mohli organizovat.

Vidíme to v malém i u nás doma. Slovenské hory a lesy Beskydy, Českomoravská vysočina, Podkrkonoší, skýtají docela jiné možnosti než Haná či Polabí. Proto mohly na Ukrajině, v Pripjatských močálech, při Berezině v tanních nekonečných lesích, či v roklinách a horách Bosny a Černé Hory vzniknouti a udržet se zcela jiné bojové skupiny nežli tam, kde tyto podmínky chyběly. Partyzánské brigády na Ukrajině byly často mnohatisícové, vyzbrojené děly i tanky. Jugoslavia mohla vybudovati celé partyzánské divize.

U nás kromě Slovenska a částečně kromě pohraničních hor — ostatně v té době až na Beskydy osídlené Němci — není takových lesních celků či tak nepřístup-

ných míst, aby z nich mohla býti vybudována základna pro velkou partyzánskou jednotku. Naše lesy, učasné podle pravidla, náhodný chodec většinou přehlédne z jednoho konce na druhý, a k vyčištění poměrně velkého lesa stačil Němcům stočlenný oddíl Jagdkommando, zvláště byl-li vybaven i psy.

O otázce vyzbrojení promluvíme později, o třetí podmínce — pomoci domácího obyvatelstva — lze říci všeobecně, že byla poskytnuta ve všech okupovaných zemích v měřítku skutečně nebušeném. Také u nás, ač třeba podle pravdy zdůraznit, že to bylo právě obyvatelstvo chudobných horských krajů, které projevilo mnohem větší odhodlání k boji i obětím. V některých místech jsme nebyli vůbec s to se uchytit. Vyjádřil to jeden z našich velitelů slovy: »Kde roste pšenice, tam nekvete láska k vlasti.«

Čeští partyzáni

České partyzánské jednotky mohly býti tedy jen poměrně malé, a ještě nadto jejich hlavní sídlo musilo být přímo ve vesnici. Zemičky nebo-li bunkry, to jest v lese vykopané a vybudované úkryty, sloužily aspoň z počátku spíše jen jako útočiště z nouze pro případ ohrožení vesnice, kde měli partyzáni své sídlo.

Malá početnost partyzánských jednotek měla pak přirozeně ten následek, že malé jednotky nemohly podnikat akce velkého slohu a musily se více méně omezovat jen na drobnější úkoly, na které svým počtem mohly stačit. Často záviděl český partyzán svým šťastnějším druhům v Jugoslavii či na Ukrajině, často poslouchal zprávy o jejich akcích a nepřál si nic jiného, než aby je mohl napodobit a svými úspěchy i překonat. Nebyl to nedostatek bojového ducha, odhodlání či obětavosti, co mu v tom zabránilo. Vedle terénních potíží tu byly i jiné záležitosti, o nichž se ještě zmíníme.

Vznik českých partyzánských jednotek

První partyzánské kádry se začaly u nás tvořit koncem r. 1943 z illegalistů, často doplněných ze zajatých příslušníků Rudé armády, kteří uprchli z německých táborů. Byly původně myšleny jakožto čety osob nejvíce ohrožených policejními orgány okupantů, sdružené především ke vzájemné vlastní obraně. Proto také z počátku nepřikročovaly k útočným akcím, omezující se jen na sebeobranu.

Teprve v r. 1944, po opětovných slibech ze zahraničí, že budou dodány potřebné zbraně a výstroj, bylo přikročeno ke tvoření útočných partyzánských kádru, a to hlavně na Moravě a v přilehlých okrajových českých oblastech Českomoravské vysočiny. Mohutné injekce se dostalo partyzánskému hnutí, když se postupující Rudá armáda přiblížila k východním hranicím republiky. Tehdy, na jaře r. 1944 na Slovensku, a počínaje říjnem r. 1944 i na Moravě, se objevily u nás první skupiny ruských parašutistů, pověřených vybudováním a organizací partyzánských brigád. Tito organizátoři navazovali pravidelně na domácí odbojové buňky, které jim daly první podporu a první kádry budoucí brigády. Takových skupin vzniklo na různých místech Moravy, výjimečně i v Čechách, větší počet. Někdy to byly skupinky i o jen několika lidech, kdežto největší z nich byla partyzánská brigáda Jana Žižky, vedená majorem R. A. Murzínem, která operovala na moravském Valašsku a čítala několik set bojovníků.

Partyzánské organizace

Tak vznikly u nás dva druhy partyzánských jednotek. Jedny z nich byly založeny a vedeny důstojníky československé armády, druhé se seskupily okolo instruktorů a organizátorů, vyslaných Rudou armádou. Byl mezi nimi i další rozdíl, že totiž Čechy organizované jednotky byly ve stálém spojení s vládou republiky v Londýně, později v Košicích, jejíž příkazy plnily, ruské jednotky

naproti tomu podléhaly jen hlavnímu partyzánskému štábu Rudé armády.

Tento rozdíl však nebyl tehdy tak důležitý. I české jednotky si zřídily přímé spojení ke štábům Rudé armády, i ony se postavily pod velení Rudé armády, když nedostávaly žádné bojové instrukce odjinud, a pokládaly se tak za spojeneckou jednotku, podřízenou vrchnímu velitelství Rudé armády. Také jinak nevzniklo nejmenší nedorozumění mezi jednotlivými veliteli, kteří svorně spolupracovali za společným cílem.

Jen jediný rozdíl zůstal: České jednotky i nadále viděly svůj konečný cíl v povstání všeho českého lidu, kdežto partyzánské brigády, vedené ruskými veliteli, se vědomě omezovaly na partyzánské akce. Teprve když nedošla slíbená pomoc z venku a když velitelství Rudé armády si výslovně nepřála akci ve větším rozsahu, i české jednotky doma se omezily jen na partyzánskou válku.

Obtíže naší partyzánské války

Proč se nepodařilo u nás doma vyvolat partyzánské hnutí v rozsahu, který by se podobal Ukrajině, Bílé Rusi nebo Jugoslavii? Lze na to odpovědět jedinou větou: Protože se domácím odboji nedostalo zvenčí téměř vůbec žádné podpory, ačkoliv domácí možnosti byly prakticky zcela nepatrné. Jde tu především o otázku zbraní a mravní podpory ze svobodné ciziny. Tu se domov dožil naprostého zklamání.

Od prvního počátku až do posledního dne zápasili naši partyzáni s třemi potížemi: Boj se zrádci a konfidenty, dále nerespektování mezinárodního válečného práva ze strany okupantů, a konečně a hlavně s naprostým nedostatkem zbraní.

Boj s gestapem

Kdo nepoznal sám z vlastní zkušenosti neustálý, nervy vyčerpávající boj se zrádci a konfidenty, nasazenými gestapem, nedovede si učinit nejmenší představu o tom, za jakých podmínek odboj vlastně pracoval a bojoval. Když přešel odboj v druhé fázi války úplně do podzemí, zklamaly dosavadní metody gestapa, ježto dotud obvyklé zatýkání podezřelých a brání rukojmí nemohlo ilegální pracovníky podstatněji ohrozit. Proto sáhlo gestapo k masovému nasazování zrádců a konfidentů, ba zřídilo i své vlastní odbojové organizace, volavčí sítě, jak jsme je pojmenovali, v nichž pomocí nevinných a nic netušících lidí se snažilo vypátrat stopy podzemních organizací, »spojiti« se s nimi a tak je dostat pod svou kontrolu. Jak daleko to docházelo, ukázal nedávný proces před brněnským lidovým soudem s konfidentem Chaloupou, při kterém se na příklad mluvilo o jedné schůzi ilegálního vedení komunistické strany na Moravě, na níž se dostavilo pět konfidentů gestapa.

Na venkově byli nasazeni proti partyzánům vlasovci. Byli zvláště školeni a vysíláni, aby se vydávali za uprchlé zajatce a hledali spojení na partyzánské jednotky. Byly doby, že nebylo možné věřit ani nejbližším a nejosvědčenějším přátelům, dokud jste se nepřesvědčili, že jsou »praví«.

V tomto boji se nám nedostalo zvenčí nejmenší pomoci. Kolikrát jsme zoufale prosili o vydání dekretu proti zrádcům, kolikrát jsme žádali, aby místo vzletných řečí byl lid učen, jak se má chovat a jak má mlčet, kolikrát jsme žádali, aby každé rozhlasové vysílání bylo zakončeno heslem: »Nikoho jsem neviděl, nic jsem neslyšel«. Marně. Ani usvědčení udavači nebyli k výstraze ohlášeni, ačkoliv jsme o to žádali. Venku nám nevěřili a o našich potížích neměli představy.

Mezinárodní válečné právo

Okupanti nešetřili vůbec žádných ustanovení mezinárodního práva a proto bylo jen zcela důsledné, že i s partyzány jednali jako s »bandity«. I když byl party-

zán označen podle mezinárodního práva jako příslušník vojenské jednotky, upadli-li do zajetí, čekala ho smrt oběšením, zastřelením, či upálením — podle nálady příslušného velitele. S tím ovšem partyzáni počítali a proto se žádný nedal dobrovolně zajmout.

Mnohem závažnější však bylo, že okupanti nedbali mezinárodního práva ani vůči civilnímu obyvatelstvu a svou nenávist a svůj strach z partyzánů ukojovali represáliemi na něm. Proto každý odpovědný velitel partyzánské jednotky musil před rozkazem k jakékoliv akci uvažovati, zda a jak může chrániti obyvatelstvo přílehlé oblasti před možnými represáliemi, a zda jeho případné ztráty a škody nebudou převyšovati vojenské výsledky provedené akce. To bylo nejtěžší rozhodování velitelů.

I tu se ukázaly nevýhody našeho terénu. Vzpomínám na rozhovor s legendárním velitelem ukrajinských partyzánů gen. Kovpakem, který mi vyprávěl, že bylo-li ohroženo civilní obyvatelstvo, přestěhovali partyzáni třeba několik obcí do lesů do svých táborů a že nedopustili represálie ani na jediném civilistovi. Přestěhovat vesnici do lesů u nás nebylo možné. Lesy nestačily k bezpečnému úkrytu ani partyzánům samotným. A zabránění represáliím — to bylo otázkou zbraní.

A tak velitel stál před osudným rozhodováním, a raději se vzdal lákavého úspěchu, obával-li se, že by byl vykopen příliš těžkými obětmi. Nebylo nic snazšího, než dáti rozkaz k akci. Hoši byli nedočkaví a netoužili po ničem jiném, nežli ukázati nepříteli a světu, co dovede český partyzán. Ale pak se mohlo také stát, že ke jménům Ploština, Zubří a Javoříčko bychom byli připočítali stovky dalších jmen moravských a českých obcí.

O tom všem neměli za hranicemi patrně jasné představy, ale slíbený kurýrní letoan pro dodání podrobných zpráv z domova poslán nebyl. Proto musil nevyzbrojený národ pokládati za neodpovědné ustavičné výzvy zahraničního rozhlasu »k okamžitému zahájení partyzánských bojů«. Odmítli jsme je a zakázali našim jednotkám je uposlechnouti s tím, že jen domácí vedení rozhodne, kdy se boj zahájí, a že jen ono je oprávněno dáti rozkaz k útoku.

Zbraně

Největší bolestí domácího odboje byly zbraně. Polsko, Jugoslavie, Francie či Norsko měly své armády, které stály v boji a po porážce se rozptýlily i se zbraněmi. My jsme byli 15. března 1939 tak dokonale zrazeni, že i podřízení důstojníci dostávali nejpřísnější rozkazy odevzdati Němcům poslední patronu. Díky těm, kdo neuposlechli! Ale bylo jich málo, a uschovaných zbraní byl naprostý nedostatek. Jsou legendou zprávy o velkých skladištích ukrytých zbraní. Rozšiřovali jsme je sami, aby byla udržena bojová morálka. Co bylo skryto, ztratilo se, když zahynuli na popravištích ti, kdo zbraně ukryli, anebo bylo zkaženo po pětiletém uložení v zemi. Vzpomínám na zoufalství našich hochů, kteří vykopali ukryté zbraně a našli hromádku zrezivělého železa. Také náboje byly zvlhlé a nevěděli jsme, zda neselžou v nejkritičtější chvíli. Ostatně, co to bylo 5—6 nábojů pro pistoli?

Nebylo však ani domácích zdrojů. Německá Wehrmacht tu neměla význačnějších skladišť a domácí továrny vyráběly většinou jen součástky zbraní. Jediné možné východisko byla tedy pomoc ze zahraničí, jak se dostalo Jugoslavii či Francii nebo Norsku.

Od počátku r. 1944 byla nám tato pomoc ustavičně slibována. Mohl bych na důkaz toho uvést desítky telegramů, které jsme přijali. Cituji v doslovných výňatcích aspoň jeden z nich, ze dne 30. IX. 1944: »Smluvili jsme s Angličany dodávky zbraní. Dodávky započnou podle příslibu v prvé třetině října. Proveďte do sedmého přípravy. Vyhleďte v každém prostoru jedno místo pro shoení. Připravte se na hromadné dodávky na vše-

chna místa současně, na každé místo třeba několik letounů.« První dodávka nepřišla v první třetině října, nýbrž až o pět měsíců později. Uváží-li laskavý čtenář, že k přijetí shozu jediného letounu bylo třeba zhruba 100 lidí, představí si, kolik energie bylo vyplýváno, kolik životů nasazeno pro jediný takový telegram. A vše nadarmo.

Jediným možným pramenem zbraní byla v té době výzbroj četnických stanic. Byla využita dokonale a tak získány první zbraně pro další vyzbrojování. Až v posledních dnech došlo několik nepatrných zásilek ze Západu a také Východ něco dodal, ale rovněž tak málo, takže sami ruští parašutisté si chodili k nám pro výpomoc.

Opakované a nikdy nesplněné sliby měly i neblahý vliv na morálku našich jednotek. Hoši pokládali své velitele za podvodníky nebo nabyli přesvědčení, že zbraně nedostávají proto, že se jisté kruhy bojí je lidu dáti do rukou. A tak připravené, ale nevyzbrojené jednotky se často jen dívaly, jak se kolem nich klidně projíždějí německé kolony...

A jak tomu bylo se zbraněmi, tak tomu bylo i s ostatní výzbrojí a výstrojí, jako jest spojovací materiál (radiostanice), léky a pod.

Výsledky odboje

Až se jednou bude psát historie domácího odboje, zeptá se historik jistě i na to, co je tu jen nadhozeno. Zeptá se zejména, jak byla domácí práce podepřena z venku, protože odboj doma i za hranicemi měl být jednotným projevem vůle národa žítí po svém, svobodně, a proto že jeden odboj bez druhého nebyl dobře myslitelný. Bude-li se tak ptáti, doví se ještě mnohé a mnohé jiné podrobnosti. Jestliže se však dnes ozval kritik domácího odboje, který snad sám zvenčí ze zvětrání Londýna či Moskvy volal neozbrojený národ do sebevraždy, pak i takové neodpovědné řeči budoucí historik jistě posoudí podle zásluhy. A podiví se zároveň, že takový kritik nenašel ani za půl druhého roku po osvobození čas k tomu, aby se dal poučiti, jak to doma tehdy vůbec vypadalo.

Byl jsem spoluúčasten na odboji od prvních dnů až do dne posledního a to doma, poslušen rozkazu svého prvního velitele, jenž mi nařídil za každou cenu zůstat doma, protože doma bude hlavní fronta boje. Ale jako účastník a do značné míry i spoluodpovědný činitel nemám práva vychalovat výsledky, kterých bylo dosaženo. Zavánělo by to vlastní chválou, a musí tedy přijíti někdo nestranný, kdo vysloví svůj soud. Mám však právo a povinnost při každé příležitosti připomínati ono bezpříkladné hrdinství a sebeobetování bezejmenného drobného českého člověka zde, doma, který bez přemlouvání, sám, ze své vůle se postavil do tak nerovného boje za svobodu národa. Proto, že jsem poznal toto statečné české srdce, pokládám ony čtyři roky od roku 1941, onen život politického psance, honěného rozhlasem, zatykači, konfidenty a často štvaného i po lesích, za nejkrásnější roky svého života.

A tento duch, který se odbojem projevil, jest nejvyšším kladem a hodnotou, která přetrvává věky.

Prof. Dr. Jos. Grňa

poznámky

Poznámky k propagaci dvouletky

I.

Svým politickým přesvědčením jsem komunist. Nejsem však politik — a to asi způsobuje, že i při svém neochvějném přesvědčení chci si zachováti zdravý smysl pro prostou lidskou pravdu. Této pravdy, vyjádřené nezaobaleně, přímo a nepoliticky, je v dnešním kulturním

a veřejném životě tak poskrovnu, že působí jako malé zjevení, když se s ním člověk náhodou někde setká. Ano, Miroslav Rutte ve svém článku v »Dnešku« velmi dobře říká, že dnešní člověk má bystrý čich pro člověčinu a pro pravdivý zvuk slov a citů. V novinách (nevyjímám žádnou stranu) však pozorují: politikaření, slovní žongléřství, zastírající nepříjemné skutečnosti, bombastický sloh, fráze a oslavné tirády. V rozhlasě podobně. Někdy se mi zdá (při všelijakých těch reportážích) že už už promluví člověk, ale v tom to snaživý reportér přehluší přívalem nemastných, neslaných frází, jako by se polekal doteku prosté, všední lidské pravdy. Politické a oficiální »proslavy«? O těch je nejlépe nemluvit. Jako by se ti páni papírkovi řečníci předháněli, aby co nejvíce slovy řekli co nejméně. Výjimky (na př. vánoční řeč pres. Beneše) jsou vzácné. Člověk by někdy až zařval: Nezapínejte dvouletku řečnováním, které nikdo neposlouchá, umělým nadnášením a falešně znějícími recitacemi, nebojte se mluvit jasně a věcně. Nebojte se operativně říznout i do vlastního těla, když je toho třeba. Méně kážte, méně zastírejte, méně mluvejte, ale více věcně referujte a vysvětlujte. Nestyďte se přiznat pravdu i politickému protivníkovi, když ji má. Jsou-li vzájemné vztahy mezi lidmi tak nějak bezútěšně zkaleny, jsme-li prolnutí nedůvěrou jednoho k druhému, je to zvláště proto, že jsme se naučili hodně lhát a hodně chytračit. Nutily nás k tomu dějiny. Nuže, nyní konečně nastala doba, kdy těchto způsobů sebeobranu již nepotřebujeme. Věřím, že u nás je třeba dvouletky kultury a charakterového ozdravení. Je jí nám zrovna tak potřeba, jako dvouletky práce.

O. B.

II.

Nevim, stalo-li se to ještě někomu, mně už několikrát. Půjdu do venkovské chalupy, ať na statek, do dělnického domku nebo k řemeslníkovi. Je večer, trochu dlouhý podle zimního času, ale na venkově je práce stále dost. Dělá se to, nač v létě nebylo pokdy. Nikdo nezahálí. Hraje radio. I při práci je možno slyšet pěkné věci, hudbu, přednášku, zprávy. V tom však hudba přestane a už to začne: dvouletka. Někdo z domácích zabručí a jiný vypne přijímač. Nesnášejí propagaci. Ne, že by nechtěli slyšet o práci, naopak, velmi rádi si poslechnou odbornou přednášku z různých odvětví hospodářského života, ale nesnášejí propagandu. Neboť propagace dvouletky je tolik, že se pomalu stává propagandou, a tu naši lidé neposlouchají. Je zkrátka kolem dvouletky příliš mnoho hluku, a to je našemu průměrnému člověku vždycky trochu podezřelé a zdá se mu to zbytečné. Náš člověk je nepathectický, nepotrpí si na přílišné okázalosti. Dá se přesvědčit jednoduchým, zdravým argumentem. Důla se dověd chopit pro radost z práce a proto, aby mohl být se svou rodinou slušně živ. To jsou velmi silné pohnutky, a jim můžeme hlavně děkovat za to, že u nás obnova jde takovým tempem. Socialisace a řízení hospodářství je vymoženost a pokrok, ale náplň jí dává přirozená pracovitost našich lidí. Ukázalo se po osvobození, že u jednotlivců, kteří nemají tohoto založení, nepomohly k zvýšení pracovní morálky ani vyšší mzdy, ani znárodnění, ani propaganda. Je až podivné, jak málo porozumění pro psychologii našich lidí mají inspirátoři této propagandy. Lidé prostí, lidé uvážliví věděli hned po osvobození, že budeme svoji chudobu muset odstranit tvrdou a poctivou prací a neopomněli to při každé příležitosti zdůraznit. Naproti tomu jiní slibovali při každé příležitosti blahobyt a rozplývali se chválou nad vším. Pak přišel dvouletý plán a poznalo se, že bez poctivé práce se ani nejlepší plán nedá uskutečnit. Začala se tedy práce propagovat způsobem, který v některých chvílích připomíná scénny, v nichž se vyvolává nějaká záračná, všeohojivá masť. Práce se tu podává ne jako samozřejmá nutnost nebo povinnost, ale jako nějaký zbrusu nový vynález. Tu se potkáváme u lidí s rozpaky. Lidé, kteří nikdy nezaháleli, kteří chápou práci jako svoje životní poslání, jsou nesví. Prohlížejí svoje mozkolnaté ruce a zdá se jim, že jejich práce, kterou po celý život konali, je méněcenná, bezvýznamná ve srovnání s tím, co se dělá nyní. Zdá se jim, že práce dříve byla povinností, nyní však je něčím, kolem čeho se nadělá příliš mnoho hluku. A od tohoto hluku se odvracejí, ne od práce, kterou chápou dále jako povinnost. Zdá se, že budeme muset vážit hluk kolem dvouletky na jemnějších vážkách a podávat čtenáři a posluchači jasně a objektivní plány a výsledky. O důležitosti dvouletky nikdo nepochybuje, neodrazujeme neuměrnou propagací lidí. Méně bylo by v tomto případě více.

Ř. V.

K úřednímu slohu

Ve Svobodných novinách proběhly nedávno dvě zajímavé noticky, ukazující užaslému československému občanu, jak úřady jiných zemí dovedou vřídne a taktně pojednat se svým občanem. V prvním případě šlo o nadměrnou slušnou obsílku stockholmské policie, jejíž úředník se dokonce předem omluvil, když musil původně stanovený termín náhle změnit. V druhém případě žádal jakýsi londýnský úřad občana... »aby byl tak laskav a neopomínal věnovati pozornost zaslanému dotazníku«.

I vnucuje se nám přemýšlení nad naším úředním slohem a vůbec nad naším poměrem úřadu k občanovi. Zjišťujeme pak skutečnost, že tento poměr jest pohřbíván stále ještě zaklet v rakousko-uhersko-prušácké strohosti, nevlidnosti, neosobnosti a povýšenosti nad občanem.

Tak na příklad »žádosti se nevyhovuje... a současně se Vám zakazuje atd.« — v nejlepším případě se žádost prostě zamítá, či odmítá, občanovi se »pod následky exekuce nařizuje...«, občan se »důrazně vyzývá« a v obsílkách se vyskytuje hrozivé podotknutí, že »nedostaví-li se bez omluvného důvodu, bude potrestán pokutou, případně bude zatčeno, aby byl předveden«. Nařizuje se co nejpřísněji, aby občan do té a do té lhůty učinil to a to, jinak bude proti němu zakročeno podle paragrafu toho a toho...

Ještě za první republiky mluvil jsem se starým státním úředníkem, který dostal právě modrý arch. Byl smuten a obraceje v rukou kus potříštěného papíru, posteskl si: »Jo, milý chlapče — tak se na to podívejte: dřu se tady taková léta jako mezek a za to dostanu suché úřední sdělení... s účinností ode dne toho a toho překládáte se do výslužby — náleží vám odpočívání ve výši té a té, které vám bude vypláceti likvidatura ta a ta. Puntík a dost — a na konec ještě upozornění: upozorníte se, že jste povinen pod následky paragrafu toho a toho hlásiti každou změnu ve vašich osobních poměrech, která by měla vliv na výplatu odpočívání... Za Rakouska dostal takový nešťastník alespoň pochvalný dekret, ne-li dokonce čestný titul — a tak to přece jen tolik nebolelo.«

Tak a podobně promlouvá náš úřad k svému občanu, který cítí a téměř živě vidí za těmito studenými slovy nevlidnou a bezcitnou tvář byrokrata.

Úřad stojí prostě na stanovisku právní a faktické nadřadnosti nad občanem, jakož i na stanovisku zásadní nedůvěry k občanovi, jenž je tak neukázněný a nespolehlivý, že by prostě neuposlechl, kdyby se mu současně nehrozilo sankcemi a následky.

Ptáme se, je-li tento nelichotivý názor na mravní kvality našich spoluobčanů ještě oprávněn (neboť kdysi za národního a politického útisku patrně oprávněn byl) a nebylo-li by již na čase, aby se poměr úřadu k občanovi v tomto směru i co do formy radikálně změnil.

Je samozřejmé, že trestní nebo vyhošťovací nález nelze oditi do zdvořilé formy. Také osobám s bohatým trestním rejstříkem není zajisté vhodné dopisovati s vybranou zdvořilostí a stát se také nemůže vzdáti práva vynucovati příkazy a zákazy v zájmu veřejném nutné proti těm, kteří postrádají sociální odpovědnost.

Avšak mimo tyto případy má ono jádro slušných občanů nepopíratelné právo na trochu taktu a zdvořilosti od úřadů. Proč by na př. žadatel nemohl dostati takové vyřízení:

Pan N. N.

Vážený občane!

S politováním Vám musíme sdělit, že nám není t. č. možno Vaši žádosti vyhověti. Republika zápasí s těmi a těmi potížemi a doufáme, že jako rozumný a řádný občan to nahlédnete. Kdybyste přesto nebyl s rozhodnutím spokojen, můžete se z tohoto rozhodnutí odvolati... atd.

Nebo proč by na př. úřední obsílka nemohla míti toto znění:

Pan N. N.

Vážený občane!

Potřebujeme naléhavě Vašeho vysvětlení ve věci té a té. Buďte tak laskav a dostavte se k nám v pondělí nebo ve středu příštího týdne, pokud možno dopoledne. Kdyby Vám tento termín nevyhovoval, prosíme vás o Váš vlastní návrh, případně nám poštačí, zodpovíte-li podle pravdy připojený dotazník. Děkujeme Vám.

Anebo konečně proč by starý státní úředník, odcházející do penze, nemohl dostat jako záplatu na svůj stesk také několik slov, jimiž by se mu vyslovilo uznání za dlouholeté a věrné služby a dík za plnění povinností spolu s právním zřetelím a klidného a spokojeného prožití zaslouženého odpočívání? Starý pán bude třeba potěšen, dá si dekret za rámeček a bude ho pyšně ukazovat svým potomkům a návštěvám. A hlavní věc — nebude mít pocit vyhozené děvečky a — stát to nic nestojí.

Doufám, že nikdo nemyslí, že naši úředníci jsou tak zkostrnatělí, že by neuměli psát s taktem a zdvořilostí. Stačí jen oficiální pobídka shora, která by prorazila kožený zvyk a ostých mladých úředníků před starými čaroději.

A na konec posloužím ještě jedním skutečným výnosem jednoho neméně skutečného vysokého úřadu. Opsal jsem toto slohové monstrum téměř doslova a servírují vám je jako otázku nestvůrného úředního slohu, který dosud tu a tam vegetuje.

Koncipient tohoto výnosu měl patrně za úkol sdělit podřízeným instancím možnosti úpravy úředních hodin. Vy si asi myslíte, že je to jednoduché a že se prostě napíše: úřední hodiny možno upravit tak a tak. To jste tedy na omylu — to se napíše takto:

»Doplňkem k oběžníku ze dne 30. dubna 1946 č. 7167 pres, odkazuje se k dotazům některých úřadů stran úpravy pracovní doby (úředních hodin) nejen na ustanovení článku I. odstavec 2. zmíněného již vládního usnesení ze dne 10. července 1945 o úpravě pracovní doby (úředních hodin) ve veřejné správě (oběžník ministerstva... ze dne 16. července 1945 č. B-3135-16/7-1945-IV/1, uveřejněný ve Věstníku 1945 strana 20, resp. v Úředním listě č. 55/1945), nýbrž i na ustanovení par. 13, odstavec 1. a 3. jednacího řádu... obsaženého ve vládním nařízení čís. 290/1932 Sb., jakož i na ustanovení par. 24 č. 1 písm. a prozatímního organizačního řádu (Úřední list I část 17/1946).

K tomu je těžko co podotknout — leda jen zdvořilou otázkou: Nebylo by dobře otevřít okna?

Dr Trn.

Politické domy v Brně

Od léta zaměstnávala svízelná otázka přidělu zajištěných domů pro účely politických stran presidium, zajišťovací komisi i radu brněnského ÚNV. Ukázněná Národní fronta udržela dlouhé jednání pěkně pod pokličkou, ačkoliv nejdě zrovna o pakatel, nýbrž o milionové majetky. Politické strany zažádaly po vzájemné dohodě zatím o národní správu s úmyslem pozdějšího řádného přidělení, a to komunistická strana o 24, lidová o 54, soc. dem. o 16 a nár. soc. o 24, tedy dohromady o 118 domů. Proč to nemá veřejnost vědět?

Člen zajišťovací komise

Z technických důvodů

Na školách v Čechách a na Moravě se začalo vyučovat 3. ledna. Výjimka byla ve Velké Praze a z rozhlasových i novinářských zpráv je patrné, že v této věci došlo k malé přestřelce mezi ministerstvem školství a osvěty a Prahou, která si začátek vyučování stanovila po svém, zcela samostatně a později. Pražská výjimka byla odůvodněna technickými důvody, tím, že potrubí ve většině školních budov byla v době vánočních mrazů odvodněna a nelze tyto budovy ani zavodnit ani vytopit před 5. lednem. — Což bylo v novinách 1. ledna 1947, na prahu dvouletky. — Je v pražských školách tak špatné ústřední topení, že by to trvalo pět dní, než by bylo v třídách teplo? Trvá napuštění vody do ústředního topení tak dlouho? Trvá zatopení pod kotlí ústředního topení tak dlouho? Je ústřední topení v pražských školách tak těžkopádné, že Praha začala vyučovat na svých školách o tři dni později než český a moravský venkov, který na svých školách nemá ještě ústřední topení? A v jiných českých městech ústřední topení ve školách mají asi v lepším pořádku než v Praze, neboť se tam nevymlouvali na »technické důvody«. Patrně v Praze byly ještě jiné důvody než technické. Technika je příliš dobrá a užitečná, abychom musili brát její jméno nadarmo a vymlouvat se na »technické důvody« i tam, kde technika je sice v pořádku, ale není to v pořádku někde jinde.

V. G.

Chránit vdovy a sirotky...

Všechny kulturní státy měly v zákonech postarano o řádnou péči o jmění nezletilých sirotků. Existuje dosud i u nás množství zákonných předpisů o tom, že movité jmění nezletilých sirotků musí býti uloženo bezpečně tak, aby neslo zaručený důchod k vyživě a výchově sirotků, a to zejména ve státních dluhopisech anebo »zákonem jim na roven postavených veřejných dlužních úpisech«, které tedy požívají t. zv. »sirotčí jistoty« státem zaručené, a v nichž podle jiných opět předpisů mají býti bezpečně na důchod ukládána i jmění nadací, aby z jejich zaručeného a stálého důchodu mohly býti plněny účely nadačních listin.

Tak tomu bylo po dlouhé věky, a ani za dob nejtěžších válek, ani za dob měnových reforem neodvážil se žádný kulturní stát zastavit sirotčí nebo nadační důchody, požívající zákonné sirotčí jistoty. Naopak ustanovoval zvláštní státní dozor nad veřejnými ústavami, oprávněnými k vydávání dlužních úpisů nebo zástavních listů, požívajících sirotčí jistoty, aby zaručena byla řádná úroková služba i řádné jejich umořování.

Teprve v souvislosti s novými měnovými opatřeními bylo dekretem č. 95/1945 Sb. nařízeno nejen přihlášení, nýbrž — bez bližšího odůvodnění — i složení veškerých cenných papírů a tedy i státních a veřejných dlužních úpisů i zástavních listů, požívajících sirotčí jistoty, do úschovy peněžních ústavů.

Praxe je taková, že, ač to s účelem zmenšení oběživa a s nápravou měny nesouvisí, jsou dosud veškeré cenné papíry u úschoven složené bezvýjimečně »vázány« bez naděje na uvolnění, a že jejich majitelům, ať jde o dluhopisy státní nebo zástavní listy, nevyplácí se vůbec nic na kupony splatné po 1. 11. 1945, ač spadají již do nové měny, a ač tytéž peněžní ústavy, které dluhopisy nebo zástavní listy vydaly a prodaly, od svých hypotekárních dlužníků splátky i úroky v nové měně vybírají. Stát, který podle vlastních zákonů je povinen zvláštní péčí o ochranu sirotčího i nadačního jmění, sám z bavil nezletilé sirotky i nadace jakéhokoli důchodu z nich po dni 15. 11. 1945, ač to nemá se starou měnou co činit, aniž se vůbec jakkoli postaral o starou poškozených sirotků a o plnění účelů nadačních. Jisto je, že sirotci, odkázáni na »zákonnou sirotčí jistotu« svých důchodů, zůstali zcela bez jakýchkoli důchodů a bez prostředků k vyživě vůbec, aniž se kdokoli jejich osudu ujal nebo naň upozornil. Tak potvrdily mi i soudy i sirotčí pokladny, že o výživu sirotků pod státní ochrannou péčí se od 15. 11. 1945 vůbec nikdo nestaral a starati nemůže, ač od zastavení úrokové služby cenných papírů se sirotčí jistotou uplynulo již více než 1 rok, a že osud jejich je tím zoufalejší, že není naděje na změnu tohoto stavu.

Vládním nařízením z 3. 12. 1946 rozhodl se čs. stát se zpětnou účinností od 1. 1. 1946 obnoviti zrušení státních dluhopisů a tím i důvěru v ně. Mlčí se však o tom, co se zamýšlí s cennými papíry, pokud požívají zákonné sirotčí jistoty. V každém případě pak je povinností ministerstva financí, aby se konečně vyjádřilo o tom, co s cennými papíry se sirotčí jistotou zamýšlí, a jak dlouho ještě bude sirotkům i nadacím odpirati výplatu jejich výnosů a důchodů.

Dr P. K.

S bubnem na čápa?

Začínáme »v rámci dvouletky« hlučně propagovat i populaci. Rozhlas slavně gratuloval novým novoročním světoobčáčkům, film je filmoval, a vlivně osobnosti jim šly za kmotry. Možná, že Vítězslavu Nezvalovi bude úředně uloženo napsat pajan na propagaci »dětncosti«, a možná že v ministerstvu informací bude založeno nové oddělení pro studium a propagaci populace (samostatné oddělení pro studium války a revoluce a samostatné oddělení pro propagaci vlády. programu tam už dávno mají). Tož to všechno bylo by asi málo. Právnem se píše o nutnosti změny mzdové politiky s populačního hlediska, právnem se uvažuje o vydání úředního bontonu pro domácí pány, kteří odmítají partaje s dětmi, právnem se nevyplácují nové daňové úlevy pro manžele s dětmi, právnem se vede boj proti elektrickým podnikům, jež svého času vyhlásily dětským kočárkům nemilosrdnou válku (rádi uznáváme, že se sl. elektrické podniky daly už v této věci na ústup). Jsou však i věci jiné, o něž je nutno pečovat v zájmu populace. Zeptejte se budoucích maminek, jak těžko se ještě dnes shánějí dětské výbavičky,

jaká je to potíž sehnat kvalitnější plinky, jaké je to trapné cestování od krámu ke krámu s poukazy na povlaky do kočárku a do dětských postýlek, jaké jsou ještě dnes starosti s opatrováním dětských kočárků a jak všechny ty věcičky jsou strašlivě drahé. Postarejte se proto především — povolání činitelé — o urychlení výroby a o podstatné zlevnění dětských výbaviček v nejširším slova smyslu! Neposílejte lékaře na brigády a zapráhňte je především do jejich nejvlastnější lékařské práce! Starajte se o dobrý stav porodnic a sanatorií! Buben propagandy čápa a vránu nepřiláká, ale skutečně dobrá a rozumná politika sociální a mzdová a opravdová láska k dítěti, ne nějaká čítanková, ale skutečná. A nejlíp začít s »malíčkovskými«, o nichž jsme psali. Vždyť nakonec celý život spočívá na malíčkovskosti.

Jiří Zhoř

politika

Rudolf Běchyň

Řím musí býti souzen a odsouzen

I.

Slavnostní nastolení nového arcibiskupa pražského zdá se nasvědčovat, že z našeho národního života vymizel jeden starý, historický rozpor. Této církevní slavnosti zúčastnili se měrou u nás nebyvalou zástupcové národa a státu. President republiky dal se zastupovati předsedou vlády, který přišel s několika ministry; zúčastnilo se předsednictvo Národního shromáždění jakož i branná moc; byli tu zástupci vysokých škol a různých národních a kulturních organizací, byli tu také zástupcové českých, moravských a slovenských měst. A byla tu lidová (nejen lidovecká) Praha. Již od časného rána proudily na pražský hrad zástupy lidu, a dlouho před zahájením slavnostních obřadů zaplnily nejen všechny prostory velechrámu svatého Víta, ale také všechna hradní nádvoří a Hradčanské náměstí — citujeme z časopisu, jehož předchůdce býval nesmiřitelným nepřitelem římskokatolické církve, a který nejradikálnější a nejdéle držel heslo, že Řím musí být souzen a odsouzen. »Když arcibiskup odjížděl z chrámu,« pokračuje list se zřejmou sympatií, »shromážděné zástupy ho uvítaly opravdu srdečně a s láskou.« Praha není hromada číhel, slepených maltou. Praha je organismus, živoucí bytost se svéráznou duší. Není v Evropě mnoho měst takového druhu. Praha dovede souhlasit i protestovat, dovede přijímat i odmítat, dovede milovat i nenávidět, bit i hladit. Nového pražského arcibiskupa, »člověka prostého, který prošel pekle nacistických koncentračních táborů,« lidová Praha schválila, přijala, pohladila. A to snad je nejlepší doklad, že v poměru národa k římské církvi nastala změna.

V době nepřelíš vzdálené pokládali velmi mnozí čeští vzdělanci římskou církev za historického nepřítele českého národa. A český lid šel většinou za nimi, bez ohledu na své matrikové katolictví. Národ byl duchovně rozpolten; tento dualismus projevoval se v celém našem životě vášnivými zápasy mezi oběma tábory. S duchovním rozkošem českým nelze srovnávat náboženskou a církevní konkurenci v národech, které v době reformace opustily církevní jednotu. Jinde toto soupeření přijalo formy civilisovaného závodění především na poli kulturním a mravním, neohrožujíc pospolitost národa víc, než kterýkoli jiný zápas rozporných idejí nebo zájmů. Ve Francii, v Anglii a jinde dávno již bylo církevní soutěžení zmírněno a usměrněno zásadami tolerance. U nás nikoli. Až do nedávna byla historická paměť národa silně ovlivňována tím, že národ většinou evangelický obrácen byl na katolickou víru protireformačním násilím habsburské dynastie a papežské stolice. Český vývoj, česká tradice přervány a zničeny byly zásahem zvenčí; zásahem, v němž prostředky hrubé fysic-

ké moci a tělesné i mravní násilí hrály známou roli. V tomto nesmírně bolestném procesu ztratil národ svou samostatnost, jeho kultura byla zničena, jeho jazyk vypuzen z učilišť a úřadů, jeho statky rozkradeny. Český lid stal se otrokem cizího panství a mrvou cizího blahobytu. Vítězství církve římské nad husitskými Čechami znamenalo nejhlubší úpadek, ponížení a téměř záhubu národa. Jaký tedy div, že římská církev byla pokládána za historického nepřítele — nikoli jen husitismu nebo evangelického náboženství, nýbrž přímo českého národa? A že zásadní boj s ní odpovídal smýšlení a cítění valné části národa? Tento boj trval ještě v prvních letech republiky.

Nebude na škodu, když se rozhlédneme po opuštěném bojišti a když si ještě jednou uvědomíme, čím jsme prošli, co nás vedlo a kam jsme dospěli.

Řekli jsme, že boj valné části národa s církví římskou trval ještě v prvních letech republiky. Hned po převratě se to ukázalo s důrazem dramatickým. Dne 3. listopadu 1918 pozvedla se Praha k národní povstání na Bílou horu. Vite přece, co to je, když se pozvedne Praha. Je to zvěř, vystaupivší za břemeno. Kolem dvou set tisíc mužů, žen a dětí pochodovalo ve stínu nesčetného množství praporů na bělohorskou pláň, kde před třemi sty lety dostala česká státní samostatnost smrtelnou ránu k srdci. Praha musela vybouřit všechno své štěstí nad porážkou habsburské dynastie, která pro nás byla a zůstala dynastií násilné protireformace a germanisace. Praha musela vyslovit svou bouřlivou radost nad opětne nabytou národní a státní svobodou, musela »odvalit kámen ze staletého hrobu, do něhož nás svrhlo spojenectví zkažené dynastie se zkaženou papežskou církví«. Na bělohorské pláni řeklo se s mnoha trůny. Na jedné z nich stála řečnice, populární tehdy po Čechách, a pověděla drasticky, co čeká od Žižkova národa: »Oběsíme posledního krále na střevech posledního papeže!« Králové poražených států se rozutíkali po prohrané válce a bylo nemožné honit je po světě; také papež byl daleko, a mohl by asi ochotně mahidnouti svá střeva. Zato mamánský sloup na Staroměstském rynku v Praze byl na dosah ruky. Večer téhož dne shromáždily se davy před sochou a strhly ji k zemi. A tak se nám hned v prvním týdnu republiky ohlásila skutečnost, že boj s církví římskou není ještě ukončen, a že se v něm bude pokračovat prostředky drsnými, přičke a zarputilé.

Historické pozadí protirímské nálady české tvořila násilná rekatolisace národa z většiny husitského. Moderní doba přidala ke starým důvodům nové. Nejvyšší církevní hodnostáři vybíráni byli v habsburské monarchii z řad roduvé aristokracie, episkopát tu náležel ke konservativním, lze říci reakčním mocem; císařský dvůr se šlechtou, kaiser-treuer armáda, t. j. generální štáb a vyšší důstojnictví, kaiser-treuer vysoká byrokracie spolu s církevními hodnostáři tvořili solidární »jednotnou frontu«, odmítající nároky politicky probuzených národů. Římská církev sloužila reakční politice dvora, a dala si za to platit četnými výsadami. Pě krátkých, ale vydatných zkušenských psal Karel Havlíček svoje »Kutnohorské epistoły«, protiklerikální spis, nad nějž není v českém liberálním písemnictví lepšího. Havlíček vydal heslo: Nic jim nevěřit a nic jim nedávat. To již nebyla akademická rozprava o smyslu historických událostí nebo o církvi a náboženství; byl to přímý útok na české posice římské církve, na domácí fary a duchovenstvo. Později pak mladočeský liberalismus, podrážděn výrokem českého aristokrata o husitské bandě lupičů a žhářů, učmil z věci předmět politické kampaně. V národě byl obnoven Husův kult, Karel Tůma dal lidovému hnutí husitskou hymnu »Hranice vzplála«, ve které »mnichů rota líná« spaluje na hranici Mistra Jana, a v níž »ještě žije k pomstě národ český«. Josef Kajetán Tyl inscenuje svou

hru o životě a smrti Husově, Václav Beneš Trebízský píše lidové povídky o slávě a úpadku kalicha. Mladočeský liberál Josef Barák vydával časopis pro dělnictvo v protiklerikálním duchu. A v čele sedláků objevuje se Alfons Štastný, prorok padařovský, bezvěrec a volnomyšlenkář.

České pokrokářství, vzniknuvší v letech devadesátých, v tom pokračovalo a rozšířilo platformu boje. Drzelo sice domácí motivy zápasu s Římem, ale přidalo k nim argumenty, které hrály úlohu v jiných zemích. U K. S. Sokola vyšel překlad knihy amerického volného myslitele W. Drapera »Dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou«, a tato kniha vykonala na mladší generaci mohutný vliv. Mládež stála na straně vědy proti náboženství. Nešlo ovšem jenom o vliv jedné knihy; filosofické, protináboženské směry ve světě proudily k nám okny, které naše pokrokářství pozotvřálo. Vznikla Volná myšlenka, speciální organizace k soustavnému boji s římskou církví. Mocnou oporu našlo protiklerikální smýšlení v Jiráskově historické novelistice, a ve Vančurově překladu Denisova spisu »Čechy po Bílé hoře«. Hnutí bylo velmi rozšířené.

Do vývoje zasahoval způsobem nade vše závažným T. G. Masaryk. Neopustil platformu náboženskou. Bojoval s římskou církví ve jménu lepšího náboženství, odmítaje filosofický materialismus a liberalistickou náboženskou lhostejnost stejně rozhodně jako církevní náboženství, pokračené politickými vlivy a zájmy držitelů moci. Masarykova filosofie českých dějin narazila na odpor odborné vědecké kritiky, a sotva si odnesla vítězství; nicméně dala českému životu mocné podněty. Masaryk šel do anény proti Římu. Velká část jeho života strávena byla zápasem s římským klerikalismem, v němž — sám člověk náboženský — nepotíral náboženskou víru, nýbrž politický a sociální aristokratismus. Poslanecký mandát (1907) vybojoval si v černém koutě Moravy. My účastníci tehdejších bojů pamatujeme, že jaksi hlavním městem země stalo se na čas Valašské Meziříčí, kde se vedl nejlítější boj a kde se tvořily politické a mravní podmínky »pokrokového bloku« moravského. Ve všech vojnách s klerikalismem šel Masaryk v čele. Dával jim ideje jako filosof a literát a zdůrazňoval je vahou osobní účasti přímo na bojišti. Kozí Hrádek ho viděl v roli kazatele na témž místě, kde kázal Mistr Jan Hus. A to bylo jen jedno z mnoha lidových shromáždění, kde mluvil proti theokracii. V proslulé disputaci mezi katolickými theology a volnomyšlenkáři v královéhradeckém Adalbertimu vedl hlavní útok om. Jest znám také jeho protiní spor s katechety. Církev Masaryka nenáviděla. Pokládala jej za Antikrista. Z téhož tábora, jaksi po Masarykově boku, válčil s církví římskou jiný literární a ideový vůdce té doby, J. S. Machar. Ti dva se k sobě vlastně nehodili. Masaryk byl člověk nábožensky věřící, křesťanská etrika pro něho byla vrcholem vývoje mravního a jeho cílem byl návrat ke zdrojům reformačních ideálů českých, obměněných v duchu nové doby. Naproti tomu J. S. Machar byl moderní pohan. Vítězství křesťanství nad antikou pokládá za úpadek; křesťanské učení odmítal jako »jed z Judy« a v několika knihách snažil se kritizovat umělecké a životní ideály antiky. V tom ovšem dokonale ztroskotal, protože moderní život, spočívající na základech kapitalistické industrialisace a na civilizaci, která z toho pramenila, se nedal mistrovat ozvěnami mrtvé antické společnosti, spočívající na systému otrocké práce, společnosti ostatně skrz naskrz zkorumpované, prohláše a dekadentní. Ale Macharův skvělý vtíp, jeho útočná pohotovost a nesmířitelný odpor ke všemu, co neslo pečeť římské církve, byly v táboře církevních odpůrců vítány.

Katolický tábor se ani dost málo nepodobal bezbrannému ovčinci. Duchovenstvo nenosilo kabát ušitý z pokory, a věřící stoupenci nenastavovali levou tvář, jsouce udeřeni do pravé. Katolický tábor byl tábor bojovný, útočný. Jeho mluvčí nepopírali faktum násilné rekatolisace, tvrdili

však, že česká reformace za ta staletí odumřela a že český lid znovu přijal katolické náboženství a setrval při něm, i když se v novější době mohl bez újmy vrátit k protestantství. Dobu husitskou líčili katolíci jako dobu násilného převratu, kdy má'ý národ provedl ohněm a mečem odluku od ostatního společenství evropského, a tím sebe sama nebezpečně isoloval. Husitskou éru prohlašovali za dobu úpadku a neštěstí, za počátek cesty, vedoucí logicky na Bílou horu. Velkou službu jim tu prokázal konservativní historik Josef Pekař. Ale historická polemika věru nebyla hlavní zbraní bojujícího katolicismu. Katolíci potřebovali něco bytelnějšího, aby účinně čelili silám, jež se proti nim zvedly. Žádná myšlenka, směřující k tomu, aby byla základem společného života lidských celků, nezvítězila a nezachovala se v našem slzavém údolí při životě jen svou vnitřní pravdou a mohutností. Každá z nich, chtěla-li žít a být organizačním principem, potřebovala podporu a ochranu fyzické moci inozuocací. Věřící katolík je poučen, že jeho církev na zemi založil Bůh, sestoupivší na svět v podobě člověka; ví, že Bůh drží ochrannou ruku nad tímto svým dílem a že celá nebesa, osídlená nespočtelným množstvím světců a světic, stojí po jeho boku. A přece se mu vždy zdálo, že tyto nebeské síly nepostačí k udržení zjevné pravdy. Proto nezamítal pomoc a ochranu sil světských. Od časů císaře Konstantina uvykla si křesťanská církev na protekci světské moci. Vladař a jeho rádcové, soudce s žalárníkem a katem, voják a četník, státní pokladník, censor a zákonodárce: jaký to doplněk a začasté i nástroj církve boží! Čím víc se církev odklonila od původního smyslu křesťanství, tím více potřebovala protekci panských tříd, čili státní moci, což bývalo kdysi jedno a totéž.

V habsburské monarchii byla církev jedním ze základních pilířů státní moci. Vše, co mohl císařský dvůr a jemu podřízený státní aparát římské církvi poskytnouti, bylo poskytováno. Český katolický tábor přijímal tuto pomoc nezdráhavě a vydatně. Katolíci nečekali teprve na Machara, aby jim pověděl, že »Bůh s mocnými jde, každý, i ten judský«, věděli to sami, a jejich pastýři vždy pečovali, aby patřili k mocným. Ale moc dvora a jeho trabantů klesala, z poddaných stávali se občané, boj lidových mas za demokracii se rozvíjel a měl úspěchy, krok za krokem se také z těchto lidových mas stávala politická moc. Katolicismus pospíchal, aby zakotvil politicky v těchto masách. Bojovné skupiny, vedoucí zápas proti římské církvi v českých zemích, byly již značně silné, když královéhradecký biskup Brynych lapidárně vyslovil, čeho bylo českým katolíkům zapotřebí: Proti časopisu časopis, proti knize knihu, proti spolku spolek. Program byl poměrně brzo splněn. Katolíci si pořídili politický tisk, selské, řemeslnické a dělnické organizace, různé pohřební spolky a bratrstva, k nimž nakonec přibyla významná tělocvičná organizace »Orel«. Měli ovšem i své vlastní politické strany, schůze a volby. Politický katolicismus šel ruku v ruce s velkostatkářskou šlechtou. Hrabě Szerenyi na př. byl jeden čas pokladníkem katolické strany na Moravě, ač neuměl plyně česky; jiného aristokrata, hraběte Thuna-Hohensteina, kandidovala tato strana ještě roku 1911 do vídeňské rady říšské. S oblibou užívali katolíci denunziací občanů pokrokového smýšlení u státních úřadů; měli snadný přístup k místodržitelům, okresním hejtmanům, veřejným žalobcům a velitelům četnických stanic, nacházeli tam pozorné ucho, a dovedli toho plnou měrou užívat. Kde nestačil státní dozor na kontrolu veřejných shromáždění, zaskakovali političtí katolíci jako nejhorlivější státní policie.

Osobně jsem to zažil, když po jedné veřejné schůzi v moravské vesnici dostalo státní zastupitelství trestní udání, že jsem se v řeči dopustil zločinu rušení náboženství. V soudním líčení odpřisáhlho třináct svědků že jsem užil inkriminovaného výroku. Byl jsem odsouzen do tuhého vězení na čtyři týdny. Nuže, toho výroku jsem neužil, byl po schůzi vymyšlen na faře, jak jsme dodatečně zvěděli. Je tomu již třiačtyřicet let, a nic na tom dnes již nezáleží. Jde jen o malou příhodu, která ilustruje tehdejší ovzduší.

Zvláště spadeno měli katolíci na školu a učitele. Tu by se daly napsat celé kroniky. Ale pospíchám, abych tuto kapitolu ukončil. Jenom ještě dvě charakterisační drobnosti. V Uherském Brodě (či Hradišti?) srazili katolíci se školní budovy bustu Jana Amose Komenského. Státním úřadům nepřekázela, čeští katolíci ji nestrpěli. A druhá maličkost: na sv. Hostyně konala se pouť, kamž se sešly a sjely veliké tisíce venkovských lidí, kteří tam vyslechli, jakou nešest představují pokrokovci, a zvláště učitelé. — Cestou domů vedli mezi sebou takovéto hovory: Učitel? Hned bych ho zabil! Ale druh odporoval: Co, zabil? To ne, to by nic nebylo! Každou kost bych mu napřed polámal, aby věděl — co je to Kristus Pán!

A tak můžeme shrnout: Tehdejší církev ztotožnila své zájmy s habsburskou dynastií a reakčním státem; užívala policejní moci státu, aby si udržela posice; byla krajně nsnášenlivá ke všemu, co jí nesloužilo, byla útočná bojovná a k odpůrcům nemilosrdná. A v kritické situaci habsburské monarchie postavila se s celým důrazem za císařský dvůr a jeho stát, čelem přímo proti programu československé revoluce. Pro české katolíky zůstal T. G. Masaryk Antikristem ještě i tenkrát, když se stal uznaným vůdcem československého národního odboje.

(Příště dokončení)

literatura a umění

Václav R a b a s

Umělče, slev!

V diskusi a okolování a přešlapování okolo otázky, jak pomoci umění v jeho hospodářské krizi, nedošlo se prozatím dále, než k imperativu, umělče, slev, chceš-li existovat, slev na svých cenách, a případně i na své umělecké výlučnosti.

Chceme říci slovo prozatím k tomu prvému. Není pochyby, že jde o vážnou hospodářskou krizi umění, a není také pochyby, že už by se bylo našlo řešení, jak pomoci ohroženému umění, kdyby toto představovalo slušné volební číslo, číslo úměrné skutečnému významu umění v životě národa a státu. Bohužel se ukazuje, že i ve státě, usilujícím o socialistickou strukturu, jsou volební čísla příznačná a směrodatná pro důležitost nebo podřadnost každé otázky veřejného zápasu. Sny o zaopatření umělců a umění vyprchaly velmi rychle spolu s žářem porevolučních projevů politiků.

»Ministr a poslanci přicházejí a odcházejí,« říkával jeden byrokrat první republiky. Přicházejí a odcházejí a mají konečně jiné starosti, na př. volby za necelé dva roky. Zůstává opět zavilý chlapík, s kterým nic nepohne (a díky úctyhodnému volebnímu číslu, jež byrokracie reprezentuje, nepohne s ním ani ministr, ani vláda, ba ani strana, protože by jí mohl přeběhnout do strany jiné), o jehož sehnutý hřbet se budou dále třístit všechny věci, na které je nevrly nebo kterým z gruntu srdce nepřeje. Nepřeje všem věcem, které se dotýkají jeho pohodlí nebo vlastních výhod, třeba jen prestižních.

Bude nejdříve ochoten svést se po kůži umělci, jehož výsadní poslání i postavení ho vede ke srovnání s vlastním osudem a odjakživa ho dráždí k sankcím. Sám bez talentu nebo umělecký negramotná, nikdy nepochopí životní odvalu umělce a řekněme i odvahu ocenit vlastní práci v řádu ostatních hodnot tvořivé práce lidské.

»Je to drzost, já tadyhle musil prošoupat předeepsaný počet párů kalhot, než jsem se stal radou, potom vrchním radou, atd., než jsem došel nároku na slušnou pensi, a teď mám honorovat práci často několika hodin skutečného pracovního výkonu penízem, představujícím moji roční nebo půlroční gáži...«

Ještě tak státní pohřeb, s pánembohem, mohlo by se zbytečně někde přijít na to, že v rodině národního básníka nebo umělce nezbylo na pohřeb. Horší je to už s pensí pro vdovy po — takovém státním pohřbu! (Fakt.)

Chuf takto oceňovat práci umělce má každý člověk, který je zvyklý píchat hodiny za svoji práci nebo měřit její hodnotu podle mozolů na rukou nebo především na té části těla, jež svědčí o tom, že práce byla řádně vysedána. Ještě tak akademicky žehlený a polírovaný portrét nebo akt, kde každá bradavice nebo každý chlup si přijde na své!

Dočasná tiseň — pevně věříme, že dočasná — ve které po válce se umění octlo, poskytla takovým závistem a nepřijcnostem a zárlivostem, panujícím i v dušičkách méně nadaných umělců, dobrou příležitost.

Třeba jen dobře volit a najdeš přímo ideální a ke všemu ochotnou sestavu umělců, třebaš v nákupní komisi ministerstva školství.

Ochotnou vrazit mezi umělce a jeho zákazníka klín nedůvěry tím, že ho sama nutí k polovičním a podpolovičním slevám na obrazech, předložených ke koupi. Ochotnou zurázet prerostlé drahé hlavičky umění a znivelisovat všechno, celé umění bez rozdílu, do charity jednoho zástupu umělecké chudiny.

Zatím lze vědecky dokázat, že všude, kde se umělec začal rozdávat zdarma nebo polozdarma, prospíval jen příživníkům umění a nikdy sobě a své rodině a především nikdy svému dílu.

Moderní umělec, stejně jako dělník nové doby, stal se opatrnějším. Ví, že kde slevoval, podporoval jen parazitství a spekulaci na své práci. Ví přesně, kde může, smí se dávat a dává se rád tam, kde přicházejí do jeho dílny srdce a oči, rozzářené touhou a láskou k umění.

Neříkejte takovým lidem, že pro jejich malé úspory zůstanou dveře atelierů zavřené. Není to pravda. Jsou takoví, kteří přicházejí s několika tisícovkami a s důvěrou v srdci. Žádný slušný umělec tuto důvěru nezklame nebo neodmítne. Jmenuji namátkou: Závodní rada malého podniky, učitel, malý úředník, strojvůdce z Brna, dělník košíkář a chovatel čistokrevné drůbeže někde ze severu Čech. Řídící učitel s pěti dětmi. (Před lety koupil malý obrázek pro jedno dítě, za války mohl obraz prodat za dvacateronásobek ceny — neprodal — a strádá a uplácí obrázek pro každé z dalších dětí po pěti tisících.) Všichni odcházejí plně uspokojeni.

Tihle lidé ovšem nepřicházejí se přehrabovat umělci ve výstavních a galerijních dílech, aby mu nabídli nakonec peníz, který je v ý s m ě c h e m riskům bez mezí, dlouhým létům odříkání a utrpení a mnohdy i vyslovené bídy jejich rodin, létům úsilí a práce, o nichž běžný výkon životní a pracovní nemůže mít potuchy.

Tihle lidé prostě žádají po umělci práci své kapse přiměřenou a věrte, že umělec jim rád přidá ze svého umění, že šťastni odcházejí.

Tu jsme u věci, na které bude třeba se dohodnout s národohospodáři a s pověřenci veřejné péče o umění.

Umělec rád poslouží každému podle jeho kapsy. Bude nevlídný pouze k těm žívlům, které se domnívají, že mohou těžit z jeho okamžité tísne, a bude tak činit tím ostražitěji, čím přesněji si uvědomuje, že je opět sám na sebe odkázán i v nových poměrech. Umí si odříkat. Dovede i hladovět. Počká.

Jsou lidé praxe, kteří nedovedli pochopit za času konjunktury, proč slušný umělec nehromadí kapitál a nevyrabí na běžícím pásu.

Ze stejného neporozumění mají tisíc chutí nutit ho k nadvýrobě dnes. Nechápu, že takové umění by potom bylo drahé i za jednotkové ceny. Z principu sebezáchovy

musí umění si umět uhájit své ceny na tržišti ostatních hodnot lidské práce.

Může jen svojí kvalitou své oprávnění na světě uhájit. Oprávnění i respekt a úctu v řádu a pořádku ostatních věcí života, v nichž dnes tak mnohé budí přednější zájem těch, kteří přicházejí na tržiště hodnot už s plnými kapsami peněz. Nouveaux riches — nová šlechta — jak si rádi říkají tito noví majitelé limousin, loveckých psů, opakovaček a jiných ještě dražších předmětů vášni a zálib.

Neposloužíte umění úvahami o tom, že není peněz. Věřte tomu, lidé mají peníze na všechno, co se stane jejich skutečnou, nezbytnou životní potřebou.

Budeš-li klást umění, knihu, divadlo na místo poslední v řadě svých nezbytností životních, nepomůže ani tobě, »proletarisovaný inteligent«, nevím jaká sleva z umělcovy kapsy. Nikoliv, ta sleva nepomůže ani tobě, dělníku rukou, jenž jsi se konečně dočkal a dospěl k lidské úrovni materiálního uspokojení životního — je-li dobrý obraz, kniha, umělecká scéna a koncert tou poslední věcí tvého životního uspokojení.

Můžeme se sejít jen na jednom poli. Na poli v zájme nové důvěry a úcty. To platí pro drobný lidský privátní styk umělce a konsumenta umění, i pro oficiální péči a vztah kolektiva k umělci.

V tanci miliard plánu hospodářské obnovy republiky jeví se částka, potřebná na velkorysý podchycení hodnotného umění, tak malá, že by člověk brečel nad okolováním těch, kteří ponosou odpovědnost za to, zda umění bude tu výstavbu spolutvořit, nebo zda opět budou tiše hynout na tuberu talenty malého národa v době, kdy mu je obrody národní kultury třeba jako soli.

Hospodařit můžeme dobře nebo špatně. Tím se ještě nestáváme národem. Národem stáváme se teprve svou kulturou duchovní. Naše Musy, chudinky, představují ale tak malé volební číslo! Stane se aspoň to, co se stává na dole, s jehož těžních věží zazněly poplašné sirény?

I zde, lidé, se fárá do nejista, i zde se platí celými životy i životy rodin, i zde je neštěstí domovem!

život a instituce

Václav Kluzák

Aspoň tři děti

Počet obyvatelstva se ve všech evropských státech po poslední válce mění. Nejen válečnými ztrátami, ale také změnami územními a stěhováním menšin. V Československu můžeme počítat této chvíle asi s 12 miliony lidí. Je to pro naše území málo, i když bereme v úvahu zmenšení našeho území o Podkarpatskou Rus. A přece zůstáváme nadále při systému 1—2 dětí, který znamená pomalé, ale jisté vy m í r á n í n á r o d a. Kdyby se ujal systém tří dětí, znamenalo by to zastavení poklesu počtu obyvatelstva, ale i případné mírné zvýšení počtu obyvatelstva, zlepšili se brzy zdravotní poměry dětí a kojenců zvláště. Změna na systém tří dětí předpokládá však velikou a důkladnou změnu našeho myšlení, citění a chtění v otázkách rodinných, sexuálních, hospodářských i sociálních.

Spojitosť generací

Nejčastější námitky mladých lidí proti včasnému založení rodiny, to jest u ženy do 24 let a u muže do 28 let, jsou překážky hospodářské. Mladí lidé naříkají, že nemají byt, že nemají dostatečný plat a kdo ví, jaké mají ještě výmluvy. Takoví lidé kteří už na počátku svého života se dají zastrašit malichernostmi, jsou slabší. Není byt dnes — nu dobře — bude tedy zítra. Je

ovšem třeba trochu o něj bojovat, trochu se starat a mít odvalu břemeno boje a starostí vzít na svá bedra. Znamená to — pravda — místo do kavárny nebo na sportovní zápas chodit od úřadu k úřadu, od domovníka k novináři, od politického tajemníka k tajemníku odborovému, znamená to křížovou cestu, ale znamená to také získání zkušeností, které se nezískají v zábavách, kuřáckých salonech a hernách, nýbrž jen ve skutečném životním boji a hledání. Kdyby občané nebyli líní a také trochu ještě zastrašení, nemohly by existovat špatné bytové úřady.

A potom — je třeba trochu slevit z pyšnosti. Mladí lidé myslí, že po svatbě se musí úplně odloučit od rodičů a osamostatnit se. Praktický život ukazuje po řadu staletí, že generace dědů, otců, synů a vnuků bývaly a jsou spojeny nejen pouty rodinnými, ale i pouty hospodářskými. Dědové pomáhají šatit i živit vnuky a synové se nemusí za tuto pomoc hanbit, protože i oni budou musit svým synům a vnukům pomáhat.

Do našich rodin se vplížila v posledních 40 letech pohodlnost. Ona zmenšila počet dětí, protože více dětí znamená více práce, více starostí a nesnáží. Ale práce, starosti a nesnáže, to je pravý život. Jedinec roste a mohutní zdoláváním překážek, nikoli nárkem nad nimi. Pohodlí není život. Pohodlí přináší nudu, sváry, rozpory a rozvraty. Čím jsou větší požadavky rodiny, tím větší je výkonnost muže a ženy. Jsou — pravda — muži a ženy, kteří vykonali veliká díla mimo prostředí rodiny a bez rodiny. Ale to jsou vynikající výjimky. Průměrní lidé rostou ve své práci a ve svých cílech pod tlakem nutnosti, jež požaduje rodina.

Povinnost státu

Pobízíme-li občany, aby byli horlivější v starostech a v práci než v zábavách a opojení, neznamená to, že stát splnil vůči svým občanům — a mladým zvláště — svou veškerou péči. Budujeme stát socialistický, bohužel pokročili jsme nepatrně na cestě odstraňování sociálních křivd a nespravedlností. Ministři republiky a generální ředitelé znárodněných podniků mají statisícové příjmy a učitel dostává za přespočetnou hodinu dvě koruny 40 haléřů. Ministři potřebují slušné příjmy a nepíše proti nim. Ale učitelé potřebují také slušné příjmy a píšeme pro ně. To není jen otázka těch několika stovek Kčs. Učitelé jsou lidé odvážní a když nemohli slušně uživit své rodiny, odešli z učitelství. V počtu několika set a snad několika tisíc. A nyní je učitelů nedostatek a jsou některá místa — byt ojedinelá — kde děti nechodí do školy, nebo chodí nepravidelně, protože nemají pana učitele. A to už není otázka sociální. To už začínají starosti o budoucnost, protože socialistický stát dovedou budovat jen občané v dělaní.

Poměry pošťáků, železničářů a valně většiny ostatních státních a veřejných zaměstnanců jsou podobné nebo totožné. Sociální zákonodárství je v nové republice tak pomalé, že početné rodiny jsou dosud za svou početnost trestány. Bude-li svěřeno vedení úsporné parlamentní komise muži takových kvalit, jakým jest bývalý předseda úsporné komise Antonín Remes, věříme, že pomoc státním a veřejným zaměstnancům se nalezne dříve, než bude připraven plánovaný nový platový zákon.

Zákon o dvouletém plánu, který počítá s novými 125 tisíci byty, bude jistě velikou podporou populace, přidělení deseti tisíc hektarů zemědělské půdy, provedené zvýšení dělnických mezd a péče průmyslových podniků o tovární byty pro dělnictvo jsou činy, od nichž se očekává příznivý vliv na populaci.

Rodina — základ socialistické společnosti

Socialistická rodina se účastní práce všemi svými členy. Liší se od rodiny patriarchální a liberální, kde

pečoval o hospodářské zabezpečení jen muž, ať svou prací, či svými akciemi nebo jinými důchody. Jednota socialistické rodiny se udržuje duchovně a pracovně, kdežto hlavním pojítkem dřívější rodiny býval majetek, na příklad věno. Duchovní jednota socialistické rodiny přináší jednotu hospodářskou a vyžaduje větší zájem všech členů rodiny o vedení domácnosti, které bylo dříve svěřováno výhradně manželkám a matkám.

Dnes se má pětičlenná rodina co ohánět. Dejme tomu, že dvě děti dojíždějí do střední školy vlakem nebo autobusem, to jest měsíčně 340 Kčs, všechny tři děti navštěvují hudební školu, to jest 360 Kčs, sešity, knihy, DTJČ nebo Sokol či Skaut a nějaký mlsek — zase 350 Kčs a tak je jedna tisícikoruna pryč a ještě jsme nezачali s normální výživou a osácením. A to může přijít ještě nemoc. Musí vydělávat táta i máma, ale při vytrvalé vůli to jde. Výchova je potom samočinná. Děti nepotřebují žádného kázání a morálních výkladů, vychovávají se příkladem pilné práce rodičů. Na důležité rozhovory potřebná chvílka se vždycky nalezne a krátké, společné volné chvíle v každém týdnu se stanou příjemnou pobídkou do další práce.

Generace dnešních čtyřicátníků a padesátníků s oblibou začíná při vzpomínkách na mladá léta rčením: »Bylo nás sedm.« V takových rodinách — dělnických, zemědělských — táta nebyl celé dni doma. Do práce chodil za tmy a za tmy se vracel, máma z práce nevycházela. Je zajímavé sledovat takové početné rodiny. Všichni se probíjeli z chudoby, a obyčejně jsou dnes slušně živi, někteří dokonce bohatí. Příčina? Naučili se pracovat už v útlém mládí. Naučili se bojovat o umístění v životě v době, kdy jedináčkové-mazlíčkové žili v bavlnce a ztráceli řadu let, než se dostali pod rány tvrdého života, které nikoho nevynechají a každému přinesou jeho vlastní díl.

Systém jednoho nebo dvou dětí je také po stránce psychologické zavržení hodný. Takové děti nepoznají vůbec, co to jest mít bratra a sestru. To může mít rozhodující vliv na celý další život, když prožije bratr s bratrem intimní mládí a vstup do života. Takové přátelství nenahradí žádné jiné přátelství na světě. A když porozumí bratr sestře, rozumí své manželce dříve, než ji pozná.

Po poslední válce stoupla touha po vyšší životní úrovni. To je chvála hodná. Zvláštním výrazem vyšší životní úrovně je požadavek vyšší bytové kultury. Byty nechybějí jen proto, že je jich málo, ale proto, že na příklad v pohraničí do průměrných a podprůměrných bytů se nájemníci vůbec nehlásí. A tu je třeba upozornit, že veškeré moderní vymoženosti nemusejí být obstarávány individuálně. Chybí-li v bytě koupelna, nemusí být byt ještě špatný a koupele lze obstarat ve veřejných lázních a sprchách. Pro budoucnost však naši architekti a stavitelé jistě nikdy neopominou v každém bytě postavit také koupelnu. Bude správné, jestliže všechny naše rodiny v blízké budoucnosti dosáhnou takového bydlení, aby každý mohl říci: »Můj dům — můj hrad.«

Na otázky sexuální hledět civilně

Přísné stanovisko T. G. Masaryka v otázce monogamie a monogonie bylo leckde považováno za přepjaté. I někteří socialističtí snlíkové chtěli si právě zde vysloužit své jméno, když poukazovali na neudržitelnost tohoto stanoviska a dokládali své these praktickým životem a skutečnostmi. Je pravda, že se mnoho hřeší proti jednomužství a jednoženství. Ale hřích není zákon. A ani tehdy, když je hřích příliš rozšířen. Dějiny nám ukazují, že společnosti, které na této frontě mnoho hřešily, byly společnosti, odkázané k reformě a k obrodě. Socialistická společnost se musí vracet k jednomužství a k jednoženství.

Vyrostli jsme ze středověkých pověr, kdy se o otázkách sexuálních nesmělo mluvit. Ale přesto, že dnes se

hledí na otázky sexuální přirozeněji, přece je ještě postavení sexu v našem životě často falešné. Často se přeceňuje a věnuje se mu více času, než si zaslouží. Pravý smysl a úkol tohoto zdravého pudu bývá zamlžován a odsunován.

Dr. Josef Navrátil vydal před válkou knihu »Tajemství dní plodných a neplodných u zdravé ženy.« Tato kniha může způsobit revoluci v našem rodinném a sexuálním životě — revoluci zdravou, potřebnou a naprosto nutnou. Napřed však musí být kniha poznána a pochopena širokými vrstvami národa. Podle zásad této knihy žijí již po desítky let četní příslušníci severských národů. Základním poznatkem knihy jest, že mužské sperma žije po ejakulaci pouze několik hodin a také ženské vajíčko je schopno oplodnění jen několik hodin po dozrání. Veškerá ostatní doba může být označena jako doba neplodná. Důsledkem tohoto poznání jest, že manželé mohou žít přirozeným sexuálním životem a mohou se rozhodnout podle své vůle, kdy chtějí mít dítě a kdy nikoliv. Jde tu tedy o vědomé plození, předem vypočtené a chtěné. Je jenom třeba věnovat trochu pozornosti vlastní fyziologii. Prostudováním jmenované knihy odstraní naše rodiny také potratářství, které nám zahubilo nebo připravilo o zdraví už tolik žen.

Slovo k mladým

Profesor dr. I. A. Bláha napsal před válkou knihu, nazvanou »Krise rodinného života«. V knize mluví autor milými, srdečnými a nabádavými slovy mladým lidem o příčinách rozvatů manželských a současně ukazuje cestu k nápravě. Mladí lidé mají být v životě sexuálním velmi zdržliví a svou živelnou životnost převádět na pilnou práci, jak říká profesor Bláha »spiritualisovat«. Zdržlivost se vyplatí, protože si mladí lidé zachovají svěží nervy, a jejich příprava pro život a rodinu je dokonalejší. A — rozumí se — je třeba, aby se mladí lidé naučili vzájemnému porozumění — s těmi nejbližšími zvláště. Mladí muži musí ženám přesně vyjádřit, co považují za krásu, aby ženy nežily pro chiméry. Rozhodně není pro muže krásou namalovaný obličej. Pro muže je taková žena krásná, která neruší jeho myšlenkové kruhy, naopak, která dovede jeho myšlenky ošetřovat, rozvíjet a prohlubovat. Z toho plyne, že mladí lidé se naleznou pro manželství v práci, nikoliv při zábavě. Muži není nic platná krásná žena, neumí-li uvařit pro dítě kaši, a dítě je proto nemocno. Ale abychom byli spravedliví. Také nejsou rodinám nic platní krásní muži, kteří nedovedou všestranně svou rodinu zabezpečit.

Diskutoval jsem o systému tří dětí s mladým sociologem. Tvrdil, že s hlediska mravního nejsou lidé povinni mít tři děti. Snesl také řadu dokladů, že stát ve skutečnosti trestá všechny rodiny, které mají větší počet dětí. Nuže, otázka počtu dětí v rodině je také otázka mravní. Socialistické společnosti záleží na tom, aby každý jedinec, který vstupuje do společnosti, byl tvor myslící, znalý obtíží života, zvyklý práci. A tu jest třeba konstatovati, že takto nejlépe připraveni jsou jedinci z rodin početnějších. A potom provedli jsme odus německé menšiny. Byla to naše mravní povinnost po zkušenostech s Němci v letech 1918—1938. Stejnou mravní povinností naší jest, abychom tento úbytek pracovních sil nahradili. Každý z nás má z toho plynoucí závazek k vlastnímu národu — závazek, který plyne z našeho nového socialistického vedení státu.

Ministerstvo sociální péče podniklo veliký pokus s naší mládeží: ročníky 1927 a 1928 byly nasazeny na práce v zemědělství. Myšlenka vcelku správná, aby mladí lidé poznali tíhu tělesné práce a zvizele zemědělství. Ale výsledek pokusu neslouží ministerstvu sociální péče ke cti. Odpovědný ministr přehlédl, že tyto mladí lidé nemohou ještě pracovat bez dozoru a organizovaného vedení. Všechny slabé stránky mládí tu propuk-

ly a mnohde v míře bolestné: nekázeň, sexuální nevázanost, alkoholismus. Ministerstvo rovněž přehlédl, že poválečná rozkolísanost nebyla dosud překonána a vložilo na bedra mládeže zkoušku předem prohranou.

Ale ani této mládeži nemůžeme odpustit dnešní chování. V 18 a 19 letech žádáme na mládeži už určité životní zásady, proti kterým nelze hřešit bez ztráty úcty k sobě samému. Řada slavných mužů předcházejících generací bojovala a vybojovala bitvu proti alkoholismu. Když jsme se před 20 lety organizovali jako mladí učitelé, bylo nám samozřejmostí, že jsme v abstinenciu následovali T. G. Masaryka bez výhrad. U děvčat jsme nikdy nepoznali, že by požívala alkoholu. Snažně prosíme naši mládež, aby i ona následovala T. G. Masaryka. Na některých středních školách byla zavedena jako povinná četba Masarykovo »Jak pracovat«. Zehnáme tomu člověku, který tuto myšlenku přinesl, a chlubíme se mladším kolegům, že tuto knihu jsme v naší generaci každý četl nejméně třikrát. Neboť práce, rodina a děti v rodině, to jsou spojitosti neodlučitelné.

Demokracie dětem — V dětech je národ věčný

Takto pojmenované akce byly u nás organizovány před válkou. »Demokracii dětem« vedl Karel Čapek, akci »V dětech je národ věčný« Vojta Beneš. Obě akce pomáhaly dětem vůbec dále dětem opuštěným a snažily se zmenšit úmrtnost dětí a kojenců. Dnes máme zprávy, že v některých okresech umírá až 25 procent kojenců a v ojedinelých okresech dokonce 33 procent kojenců. To je výstražný signál, abychom zvýšili úsilí zdravotní, která dosud projevujeme prostřednictvím zdravotnických a sociálních institucí, ale abychom věnovali více pozornosti také rodinám a matkám. Mladé matky musejí být podrobně instruovány, počet porodních asistentek musí být bezpodmínečně zvýšen.

Ve školách jsou zaváděny přesnídávky — mléko a houska — péčí sociálních institucí. Státnickým činem by bylo, kdyby tyto přesnídávky byly po příslušných dohodách ministerstva výživy a ministerstva školství nařízeny. Vliv mléka na tělesný i duševní rozvoj mládeže byl již statisticky zachycen a moudří státníci nedají si ujít příležitost působit na příznivý rozvoj národa takovým jednoduchým prostředkem.

Školství naše jest již reformováno po řadu desetiletí. Nechtě se objeví v reformě také výchova k mateřství a k otcovství. Zvláště děvčata mají být od 16 let vedena systematicky k poznávání povinností, jež na ně čekají jako na matky. Když mi bylo 16 let měl k nám — středoškolským studentům — venkovský lékař přednášku »Pohlaví, láska, otcovství«. Mluvil po doktorsku, téměř řemeslně, promítal při tom jednoduché a názorné obrázky, ale výsledek byl úžasný. Mezi všemi chlapci nastalo uklidnění, ulehčení a dodnes se na tu přednášku živě pamatují. Mnohým stačila tato jedna jediná přednáška a byli uchráněni od mnohé pozdější trýzně a bídy.

Závěr

Před ukončením této studie vyslechl jsem vánoční poselství 1946 pana presidenta republiky dr. Edvarda Beneše. Pan president se zabýval otázkou populace velmi podrobně a ve své výzvě k mladým manželům pravil, že teprve čtvrté dítě znamená přírůstek v našem národním společenství. Tato formulace ukazuje větší naléhavost problému, než jaká byla předpokládána ještě před krátkou dobou. Je to hlavně proto, jak uvedl pan president, že ročníky, které nyní vstupují do manželství jsou početně slabé. Tím větší odpovědnost doléhá na Čechy a Slováky, odpovědnost, na niž bude republika budovat své budoucí postavení.

doba a lidé

Dr Jaromír Pšenička

Poznámky k očistě

Již sama skutečnost, že nastavováním a prodlužováním platnosti dekretů blížíme se k hranicím očistné dvouletky, vybízí k tomu, abychom se poohlédli, jakých výsledků jsme se dopracovali.

Nelze ovšem bezpečně přezkoumat, nakolik přispěla všechna ta opatření k opravdové národní očistě. Ptejme se: Jakou resistenci, odolnost, solidaritu by očistěný národ osvědčil, kdyby dnes, zítra, vydán byl obdobně zkoušce, kterou skiádal v neblahém okupačním šestiročí? Jsme opravdu nyní stmeleni pevněji než v éře pomnichovské? Je bez kazu všechno to, co bez úhony prošlo sítím očistných procedur? Byl vyoperován z těla národa každý vrádek zrady, slabošství, či dokonce i národní lhostejnosti?

Není třeba snad ani tolika otázek; stačí vyhledati jejich společného jmenovatele a prostě se ptáti: Pokročili jsme na cestě k mravní dokonalosti natolik, abychom na příště byli úplně imunní proti zhoubné nákaze a natolik k tomu očista přispěla?

Stěží bude s výsledky spokojen ten, komu hemžení a rej očisty se zprůhlednil, jak divákův osvětlené akvarium ve tmách. Radím se — jsem povoláním obhájce, nyní často obhájcem před lidovým soudem — mezi diváky v prvých řadách. Hájil jsem olomouckého Dr L. Pospíšila; hodně se o něm psalo. Nedopočetl by se nikdo onoho množství papíru, kterého by bylo zapotřebí, kdyby se tolik psalo o každém případě, který toho zasluhuje. Než vracím se jen k zásadnímu problému a tu neváhám tvrditi i za cenu, že budu dán do klatby, že soubor právních opatření, jež představují provedení národní očisty, této očisty zdaleka nedosáhl. Sám o sobě jich ovšem ani nikdy dosáhnouti nemohl, neboť opatření povahy výlučně trestně právní mohou být snad čistkou, nikoliv očistou. Tresty tedy měly být jen složkou očisty, nikoliv její převážnou a vlastně jedinou náplní.

Jak se nepřítomnost vyšších složek duchovních na poli ovládaném jen trestními sankcemi projevuje v praxi, ověříme si snad nejlépe, konfrontujeme-li přítomnost s minulostí na několika příkladech:

§ 11 retribučního dekretu stanoví: »Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky ve službách, nebo v zájmu nepřítelů, nebo využívaje situace, přivoděné nepřátelskou okupací, jiného pro nějakou skutečnou, nebo vymešlenou činnost udal, trestá se za zločin těžkým žalářem od 5—10 let.« Kolik provinilců ustanovení toto právem zasáhlo, bylo by lze zjistiti ze statistiky mimořádných lidových soudů. Ale kolik jiných provinilců by se objevilo, kdyby zákonodárci byli přivěsili k § 11 tento dodatek: »Kdo, využívaje situace přivoděné revolucí, jiného pro nějakou vymyšlenou činnost udal, trestá se rovněž za zločin.« Kolik lidí by ztratilo svobodu, kdyby spravedlnost po převratu stíhala také křivě obvinění.

Než v bezpočtu křivd nebyl udavač jediným původcem zla. Udavač by nebyl měl úspěch, kdyby úřední aparát, neustále bičovaný politickými připomínkami, že to vše je málo, přímo dychtivě nesať každou denunciaci. Ona početná obce udavačská jest ovšem na svobodě, a v ní především bychom měli opět pátou kolonu ve chvíli nebezpečí. Marně bychom si namlouvali, že snad retribuční dekret vykořenil tuto kategorii lidí, i když

by postihl poslední babku, která smolila na sousedku dopis s adresou: »slavnému Gestápu« — naopak, nechtě ovšem probudil k životu nové jich řady, z nichž nezdídka jedinci vynikají daleko větší podlostí než jejich vzory z doby okupace. Hle, nebylo v duchu vyššího pojetí raději položit účinnou hráz činnosti hord toho druhu, než věčnými apely je povzbuzovati?

Jiný příklad: »Za zločin těžkým žalářem od 5 do 10 let se podle § 10 retribučního dekretu trestá ten, kdo v době zvýšeného ohrožení republiky zneužil tísně, způsobené národní, politickou, či rasovou persekucí, aby se obohatil na úkor státu, právnícké či fyzické osoby.« Jaké vlnění by nastalo v řadách zlatokopů, šmelinářů, nepojmenovaných a nepojmenovatelných hamižníků, kdyby zákonodárci postihli všechny obdobné činy po osvobození napáchané a nešetřili zejména ani těch, kteří páchali zločiny pod pláštikem boje o lepší zítřek.

Jak roztočila by se kola lidového soudnictví, kdyby na příklad příslušnosti lidových soudů byly podřízeny některé zločiny, jmenované v § 5 retribučního dekretu a spáchané ovšem po okupaci, na př. zločin veřejného násilí neoprávněným omezováním osobní svobody člověka, veřejného násilí vydíráním, nebezpečným vyhrožováním atd. Nenahlížejme ani do přeplněných registratur trestních nalézacích komisí, jichž jednacích síně porůznu bývají kolbištěm divných turnajů maskovaných rytířů o uvolněná místa a objekty.

Nicméně, zůstane-li cíl vlastní skutečné očisty národní duše vzdálen i po tom, až platnost všech dekretů vyprší, nemůžeme přesto říci, že opatření tato vyzněla naprázdno. Vždyť nešlo jen o očistu, ale i — jak už to úvodní slova retribučního dekretu naznačují — šlo o zaslouženou odplatu provinilcům. Ale bylo by třeba si především uvědomit, že ostří trestů mělo především dopadnout na hlavní původce všeho zla — německé nacisty. Jest líto vzpomenout, kolik provinilců z jejich řad zůstalo nevypátráno a zmizelo. Kolik jich, vyslechnutých rozsudek, znějící na 5—10 let trestu na svobodě, navykle sráželo v pozoru paty se slovy »Danke schön«. Nebyl to z jejich úst projev ironie, nýbrž zcela upřímný dík lidí, věducích, že odsouzení na 10 let jest jen formalitou před odsunem a prakticky tedy udělením milosti. Nemůžeme si pak opravdu jaksí srovnat v hlavě, když za taktó radostně se usmívajícím Schaarführerem předstoupí před soudce český, ošumělý, vesnický krejčík, který za to, že z bídy přijal hodnost matrikáře v jakési lokální fašistické stranice na dobu tří měsíců v roce 1939, odchází zdrceně, obtížen 5 lety, která skutečně odpyká. Přemýšlíte jen v té chvíli, je-li více potrestán on, či jeho žena a čtyři děti, které vzlykají na galerii jednacích síně. Uvádím srovnání jen z činnosti lidových soudů, neboť t. zv. malý dekret Němce, jak známo, nepostihuje vůbec. Zdá se, že směr, kterým úder odplaty byl veden, značně se uchýlil ke škodě českého živlu.

Prospěšný důsledek časově toho, kdyby platnost retribučního dekretu byla omezena na krátkou dobu, byl by se projevil v tom, že před lidové soudy by se byly dostaly jen ony živly, jichž vina byla obecně známou nebo aspoň natolik zřejmou, že bez újmy spravedlnosti vystačili bychom se zásadami řízení stanného, jímž lidové soudnictví jest ovládáno. Na skutečné nacistické zločince a zřejmé, předem usvědčené jejich pomahače z českých řad, jak v jejich prostředí je každý znal dávno před osvobozením, nebyl by přísný retribuční dekret ještě dost ostrý. Nedostatkem tohoto řešení bylo by

snad to, že sítom očisty proklouzlo by něco více plevele, ale aktiva by byla prevážila.

Ze sní lidových soudů bylo by zmizelo ono promítání pavlačových historek, hádání rozvaděných sousedek, promísené časovými pohružkami, osobní účtování drobností — jedním slovom vše to, co lidové tribunály nejen zatěžuje, ale přímo znevažuje. Nebylo by se uvolnilo tak široké pole pro hru špatných lidských pudů, zášti, nenávisti, zištnosti, či jak se jmenují všechny ty vlastnosti, které nahnaly buď bez příčiny, či z malicherných jen důvodů tolik lidí zbytečně do kriminálů. Největší klad: retribuční dekret by se stal jen opravdovým nástrojem spravlivé odplaty, nikoliv příčinou strachu, rozlezlé vady a boje v národě.

Zákon měl vypalovat znamení hanby zrádcům a dát dosti učinění všem, kteří se neprovinili. To bylo by vítězstvím očisty.

otázky a odpovědi

Slováci, ruku na srdce!

Polemika v Dnešku zo dňa 19. XII. 1946, či »Je nebezpečné psát o Tisovi?« svojou podráždenosťou vyvolala živú ozvenu. Jedna, ako aj druhá polemizujúca strana má v r a s t svojou pravdu, ide teraz o to, hľadať pravdu československú.

August Maliar poukazuje len na zápory pražského centralizmu, kdežto r. b. snaží sa dokazovať, že súžitie Slovákov s Čechmi v rokoch 1918—1938 bolo značným prínosom pre Slovensko.

Co vlastne sa vytýka všeobecne pražskému centralizmu? Keď ústredné úrady v Prahe videly, že Slováci majú už dostatok vlastných ľudí pre obsadenie miest v štátnej a verejnej službe na Slovensku, nemaly ďalej posielat na Slovensko české sily.

Nesprávna personálna politika vysokej byrokracie narobila mnoho škôd, ale či Tisov štát nepáchal nesprávnosťou práve v personálnej politike? A či personálna politika dnes na Slovensku a tiež v historických zemiach plne uspokojuje každého? Však personálne veci len v jednom úrade samom sú dosť háklivé, toľko potom v štáte, složenom z dvoch takých častí, kde v jednej roku 1918 bol dostatok kvalifikovaných síl, kdežto v tej druhej bol katastrofálny nedostatok v tomto smere. Keby bola tá prvá časť nepomohla tej druhej, kto vie, ako by sa boly pomery na Slovensku vyvíjaly.

Na českej strane ťažko zabúdať na chovanie sa Slovákov v kritických dňoch mníchovských a po tom, a menovite na 14. marca 1939 a na dni, ktoré nasledovaly.

Po rozsudku v Mníchove Hitler vyhlásil, že nemá ďalších územných nárokov voči ČSR. Ale nebol by Hitlerom, keby bol myslel poctive s týmto daným sľubom. Zjavne ho porušil nemohol, preto bolo treba ČSR vnútorne rozložiť. Reči A. Macha v Rianovciach na jeseň roku 1938 a jeho prejav 10. dec. 1938 v Prešove o »slovenskej štátnosti«, nasvedčovaly tomu, že 14. marec 1939 bol pripravovaný hneď po Mníchove.

Tiso a spol. poslúchli Hitlera a snem slovenský dňa 14. marca 1939 odhlasoval odtrhnutie Slovenska od ČSR. Slovenský snem takto zbavil Hitlera záväzku rešpektovať územnú celistvosť okypnenej republiky, keď táto dňom 14. marca 1939 prestala podľa Hitlera existovať a jeho záväzok voči Čechám a Morave neplatil.

Dňa 15. marca 1939 ráno o 5. hodine už nastupovaly nemecká vojská k obsadeniu Čiech a Moravy. Príčinnú súvislosť medzi slovenským 14. marcom a tragickým českým 15. marcom 1939 nikto neodškrípi!

Ale 14. marec 1939 zaslúži pozornosti aj s hľadiska trestno-právneho. Páni členovia vtedajšieho slovenského

snemu boli zvolení 18. decembra 1938 a 18. januára 1939 na ustavujúcom zasadnutí tohto snemu za prítomnosti zástupcov pražského parlamentu a vlády složili poslanecký sľub štátu československému.

Tým však, že hlasovali 14. marca 1939 za odtrhnutie Slovenska od ČSR, spáchali zločin podľa § 1. zákona na ochranu republiky. A odpovednosť za tento zločin ich nemôže zbaviť ani bansko-bystrické alebo iné alibi.

Ťažko vytrieť z pamäti scény po 14. marci 1939, keď zo služieb vyhodeni českí ľudia opúšťali Slovensko. V Prešove na železničnej stanici mal som časť vidieť gangsterské výkony ľudí, ktorí podrobili osobnej prehliadke každého Čecha a obrali o drahocennosti. Pravda, v duchu panujúcej morálky oficiálneho režimu na druhý deň títo gangsteri šli do kostole Boha chváliť...

A či môžu nám Rusi zabudnúť, že slovenskí vojaci bojovali po boku Nemcov proti nim? Koľkí dôstojníci dostali od Nemcov železné kríže a iné vyznamenania? A tí istí ofieri, keď videli, že Rus ženie Nemca nazpät' do Nemecka, ponáhľali do povstania slovenského.

Priznajme sa, máme na mravnostnom účte škvŕn dosť a tie sú zaknihované. Aké ospravedlnenie majú vinníci na tieto poklesky?

Mníchov a čo po ňom prišlo, nezavinili Slováci, ale spojenci, s ktorými ČSR mala riadne úmluvy o vzájomnej pomoci. Všetci ju opustili práve vtedy, keď nemecký nôz mala na krku. Slováci chránili svoje záujmy, aby neboli tiež strhnutí do záhuby. Voči Čechom chovali sa preto tak, lebo českí ľudia na Slovensku väčšinou vystupovali voči Slovákom povýšene, boli favorizovaní a Slováci zaznávaní. Na východnom fronte bojovali vraj preto, lebo Nemci im hrozili, že Slovensko dajú na pospas Maďarom, keď nebudú bojovať proti Rusom.

Co teraz? Ako sa z tohoto labyrintu protichodných názorov vymotať? Predsa existenčný záujem Čechov a Slovákov žiada, aby sme sa somkli v jeden pevný organický celok štátoprávny a keď chceme, aj etnický. Ale toto žiada aj vyšší záujem všeslovenský, ktorý je alfou a omegou nášho bytia a nebytia vzhľadom na notorickú protislovenskú nenávisť Nemcov a Maďarov.

Blen nedôvery, ktorý sa vlúdil medzi nás, zarmucuje ľudí, ktorí smýšľajú s republikou úprimne. Záleží všetkým nám, ktorí sme za pevné somknutie s Čechmi, aby zavítala bratská láska a svornosť.

Ľudákom dnes vytýkame, že boli proti jednote československej, ale či sú dnes lepší ľudia, ktorí, keď vidia nového českého zamestnanca na Slovensku, prijatého do slovenských služieb z Čiech, lebo má manželku Slovenku, zle — nedobre sa mračia, hoci sú oni členmi strany, ktorá či už z presvedčenia alebo z taktických dôvodov hlása pevné primknutie sa k Prahe.

Doslovom pre p. Augusta Maliara, či ako sa volá pravým menom: Slovenský štát vznikol zo zločinnej špekulácie Adolfa Hitlera, bol jeho bábkou, preto nebol štátoprávnym subjektom, a keby bol Hitler vojnu vyhral, Tiso a spol. so všetkými Slovákami spolu by sa boly dostali do prepadliska, ako Česi, Poliaci, Juhoslovania a ostatní Slovania.

Naším šťastím je, že Nemci sú porazení a že sme mali svojich vynikajúcich pracovníkov politických v Londýne a Moskve, ktorým sa podarilo pred víťaznými spojencami ospravedlniť všetky hriechy slovenského kolaborantstva. Nebyť toho a slovenského národného povstania, dnes by sme sedeli na lavici obžalovaných, ako ostatné porazené národy, ktoré boly satelitmi Nemcov.

Laď. Čolák

dopisy

Boj o čtyři miliardy

Vážený pane redatore,

z ochoty, s jakou jsem odpověděl na článek pana Karla Teraby o čtyřech miliardách schwarzenberského majetku v Čechách, vyvodil tento spolupracovník Vašeho týdeníku právo po-

ložití mi celý seriál dalších otázek v této záležitosti. Jde jednak o otázky, na které jsem již jasným a nedvojsmyslným způsobem odpověděl, a jednak o otázky, které nemají vůbec nic společného s celou historií snah o likvidaci nesmírné pozemkové domény »jichočeského krále«. Nechci proto zbytečně opakovat věci již řečené anebo akademicky diskutovat o povšechných themech. Říkám jen jasné a stručně:

Z plánu na t. zv. pozemštění schwarzenberského majetku nebude nic! Nebude žádné »schwarzenberské základy země Čes.«. Schwarzenberg nebude doživotním čestným předsedou žádné podobné instituce a nebude od ní dostávat žádnou milionovou apanáž! Ministerstvo zemědělství, jakožto rozhodující orgán při vlastnických změnách u velkých pozemkových majetků, staví se rozhodně proti podobnému řešení — mimo jiné také z toho důvodu, že dnes je situace podstatně jiná než před rokem, kdy snahy o konfiskaci se nedařily, kdy ještě nebylo ani řeči o revisi první pozemkové reformy a kdy plán s t. zv. pozemštěním mohl býti vydáván za reálný pokus zveřejnění obrovského pozemkového majetku, unikajícího tenkrát zásahům pozemkové reformy.

Co tedy bude se schwarzenberským majetkem?

V několika týdnech anebo v několika měsících stane se osnova zákona o revisi první pozemkové reformy zákonem. Schwarzenbergův pozemkový majetek bude převzat k účelům pozemkové reformy a jeho majitelé zůstane z výměry 50.000 ha nejvýše 250 ha — jestliže ovšem nebude použito § 14 záborového zákona, který dovoluje převzetí půdy i pod výměru 250 ha. Převzatá zemědělská půda bude rozdělena drobným zemědělcům, velká polejí převezme stát, menší lesní celky budou přiděleny obcím a lesním družstvům. Schwarzenberská latifundie zmizí — i bez základy, čestného předsedy a apanáže. Uvidíme ještě, co se dá dělat se schwarzenberskými zámky a schwarzenberským zemědělským průmyslem — které ovšem beze všeho sporu patří také do rukou veřejných. Otázky náhrady za převzatý majetek řeší náhradový zákon první pozemkové reformy, a tato věc nepůsobí nám žádných zvláštních starostí.

Jestě před koncem prvního roku zemědělské dvouletky bude takto a ne jinak se schwarzenberským majetkem naloženo, a každý jistě uzsá, že se tak stalo správně.

Znamenám se, vážený pane redaktore, s projevem úcty

Dr. Ing. Kořátko

Morzakor 1946

Vážená redakce!

V č. 39–40 „Dnešku“ jsem se pod titulem „Morzakor 1946“ rozepsal o novém nakladatelském podniku firmy Práce, o „Románových novinách“. Napsal jsem, že první román „Zosia vyzvědačka“ jest pokračováním známých předválečných morzakorů a že považují toto nakladatelské podnikání za zhoubné. Použil jsem při tom výrazů „svinstvo“ a „brak“. Jsou to slova tvrdá. Jsem si toho a byl jsem si toho vědom právě tak jako jsem si byl vědom toho, že jest mou povinností — třeba muze neznámého — poukázat na to, že byla touto edicí otevřena kloaka morzakoristické náказы a že už asi nebude moci, která by tuto kloaku zase uzavřela; že česká kniha se tímto počinem dostala na scesti, z něhož těžko bude vybředati; a že myšlenka, že očistíme v nové republice své knižní podnikání od braku, jest pohřbena. To jsem konstatoval a citáty doložil. Snad by tedy bylo bývalo lépe, kdyby se nakladatelství Práce, které s vydáváním tohoto druhu literatury zase začalo, nebylo ozývalo. Ozvalo-li se, pak jest mou povinností boj dobojovati.

Lituji jednoho: že nakladatelství Práce ve své odpovědi, anebo ve svém objasnění, uveřejněném v deníku „Práce“ dne 29. XII. 1946, ne právě vkusným způsobem mne provokuje k tomu, abych mluvil o sobě. Dělam to nerad. Jelikož však nakladatelství Práce pochybuje i o mé prosté lidské existenci, míníc, že jméno B. Müller jest pseudonymem, musím prohlásiti, že toto jméno jest mým občanským jménem, že existuji, dýchám, chodím a — co horšího — i píši. Pro nakladatelství Práce jsem neznámým a novým člověkem, ačkoliv své pozemské pouti čítám už 50 let. Ale ovšem: taková jest jedna z chorob revoluční doby, že „nepaměti ze propasti“ vynaší nové lidi, kteří jsou o sobě přesvědčeni, že objevili stříelný prach a že před nimi nic na světě nebylo. Do veřejného života všech odstínů dostávají se touto revoluční cestou namnoze lidé, kteří sice toho málo vědí, zato hodně mluví. Kdyby některý ze zaměstnanců nakladatelství Práce si byl dal jen trochu pile a byl prohlédl jen obsahy předválečné „Přítomnosti“, byl by se setkal s mým jménem dosti často. Ba i v některých slovnících a příručkách, na př. nedávné Kunzové, by mne byl našel. Ale to je vedlejší.

Skutečností jest, že od roku 1921 jsem novinářem. ale měl jsem tu neodpuštitelnou smůlu, že jsem až do roku 1939 pracoval na Slovensku. Neplaval jsem v pražském rybníku a proto pražští kapři — neznají mně a ze své vlastní československé — mne neznali a neznají. Myslím, že nemám čeho litovati. Také za německé okupace jsem zaujal pro sebe nevýhodné stanovisko: byl jsem totiž (a dodnes jsem) dost názoru, že

český novinář neměl v protektorátním tisku co hledati a že už jen pouhá přítomnost českého novináře v protektorátním tisku byla — třeba negativním — souhlasem s německou okupací. Je to snad dogmatismus — ale trpím už na některá taková mravní dogmata a jsem pro to po zásluze trestán. Je tedy zřejmé, že moje slovenská a pak i protektorátní minulost, prožitá v nedostatku a nějakou chvilku i v německých internacních táborech, nemohla a nemůže mi posloužit k tomu, abych se stal známým a slavným.

V jednom priznáám nakladatelství Práce plnou pravdu: nejsem literárním kritikem. Jsem jen prostým čtenářem, který si přečetl na př. jak Garyho „Evropskou výchovu“, tak i Garyho „Zosiu vyzvědačku“. A právě, že jsem četl oba tyto produkty a že jsem je srovnával, rozhodl jsem se říci, že „Zosia“ je brak, zatím co „Evropská výchova“ za určitých předpokladů se dá považovati za zajímavé literární dílo. Není to literární dílo vysokých uměleckých hodnot. Ty mu nedodá ani cena francouzských kritiků, ani — dosti rozpačité — posudky českých literárních kritiků. Úslovně však zdůrazňuji, že jde o „Zosiu vyzvědačku“, o níž jsem psal já, a ne o „Evropskou výchovu“, kterou nakladatelství Práce tak vehementně hájí, zatím co o Zosii skromně, až nepochopitelně skromně mlčí.

Důrazně však protestuji proti tomu, že jsem napadl anebo chtěl napadnouti a k tomu ještě z důvodů politických, ministerstvo informací. Toho úmyslu jsem neměl. Také moje pojednání nebylo proti tomuto ministerstvu zaměřeno. Kdybych byl chtěl napadnouti toto ministerstvo, našel bych si jistě jiný důvod a — hlavně — by to byl útok otevřený.

Není konečně se strany nakladatelství Práce poctivé, chce-li moje provinění svaluiti na hlavu Ferdinanda Peroutky anebo na Sdružení kulturních organisací. Nebijte nevinné — máte tu mne, račte si posloužit.

A teď k věci:

1. Garyho „Evropská výchova“ vyšla v nakladatelství Práce v 5000 výtiscích po Kčs 65.—. To znamená: asi tak 5000 lidí si to přečte. Mezi nimi se najde mnoho těch, kteří si řeknou: zajímavé, Gary se zadíval hlavně na stinnou stránku oné výchovy, kterou Evropa prodělala za dobu německé okupace; rozumný čtenář už z titulu pozná, že jde ne tak o román, jako spíše o zkratkovité zachycení výseků z mnohých událostí oněch let; že je to v podstatě reportáž celkem dobře udělaná; a že příběh Zosie není ústřední osnovou knihy, ale že je to zase jenom jeden — a v komposici celé knihy zbytečně široce zachycený — filmový záběr. Dokonce vyčníjí právě z pasáží, jež pro vydání pod titulem „Zosia vyzvědačka“ byly vyškrtány, že autorovi šlo i o něco kladného, světlého, povzbuzujícího.

2. „Zosia vyzvědačka“ jest přetisk „Evropské výchovy“. Ke cti redakce budiž konstatováno, že z onoho pětadesátikorového vydání byly vyškrtuty některé — nemnohé — scény ještě hrubšího zrna, než které jsem citoval. Ale byly tam vyškrtány i krásné a charakteristické pasáže: na př. scéna evrop- ských lesů, které nakonec si vyhrazují právo, aby na každé větvi jejich stromů visel alespoň jeden Němec. (Vypuštění zcela.) Anebo závěr debaty dvou ruských krkavců na břehu mátušky Volhy. (Vyškrtán závěr.) A pod. Těmito škrtky a neodpuštitelné plantážnickým překřetením románů na „Zosiu vyzvědačku“ dostal Garyho román zcela jinou tendenci, nehledě ani k tomu, že pod titulem „Zosia vyzvědačka“ si představujeme román o Zosii, kdežto pod titulem „Evropská výchova“ si představujeme něco zcela jiného. Těmto zásahy byl „soudnému čtenáři“ předložen literární brak.

3. Já o koze — oni o voze. Já psal o „Zosii vyzvědačce“, nakladatelství Práce brání „Evropskou výchovu“. Nezdá se vám, že je to docela nepěkný podfuk?

4. Nemám námitek proti českému vydání „Evropské výchovy“. Není to sice literární dílo, bez něhož bychom se nebyli obešli — ale budiž! Vydáváme-li v překladech celého Bromfielda, proč bychom si nepřeložili i Garyho? Není však možno souhlasiti s tím, aby „lidu“ byl dáván bez náležitěho vysvětlení vykastrovaný (a k tomu lajdácky a špatně) román s falešným titulem. Z takového románu si čtenář obyčejně vybere to, co by si vybrati neměl.

5. Laciná kniha, kniha pro lid, jest potřebna. Lid — a to jsem i já a my všichni — by toužil po Raisovi, Jiráskovi, Němcově, Čapkoví atd. Jděte však po našich knihupectvích: překlady a překlady. Ne výběrové, ale seriálové. Samá anglická anebo francouzská jména, jež si prostý čtenář ani přeslabikovati nedovede. Limonáda. Chudá holka se stane milionářkou paní Parkingtonovou. Chudá holka se stane milionářkou paní Boltonovou. Chceme-li, aby lid četl, nesmíme mu dávati morzakory, limzakory, dramzakory a ťromory, ale dobrou českou knihu, která by ho potěšila, která by mu otevřela nové obzory a vočkovala mu touhu po lepším.

6. Až se najde nakladatel, který pochopí, že jest možno za laciný peníz dáti českému lidu dobrou českou knihu, krásně upravenou, až tento nakladatel požádá nejlepší české autory, aby mu napsali dobrou lidovou, zajímavou, dobrodružnou a napínavou četbu a otiskl ji pod literárními jmény a autorů, až tento nakladatel takovouto knihu rozšíří v obrovském nákladě mezi českým lidem — budiž jmenován nakladatelem národním. Šlo by to — ale potřebuje to trochu práce, námahy, přemýšlení a svědomitost.

B. Müller

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Vladimír Holan:

HAVRANÍM BRKEM

Už brzy bude padat sníh...

Tři komory jsou v patře

vičky...

Pak vyjedete na saních...

Ach, saně, saně samotičky!

Zda vzpomínáte? Jaký čas:

já zahalena v paručníku,

vy ve vlčíně podle zvyku,

v trysk a kumys bílých smyků,

a kůň, jenž škubal a pak spás'

rolničky se štovíkem změň...

To děství že už není, není?

Přijďte, milý, čekám vás...

Chcem z básně hned do

vědění.

Ze stejnojmenné sbírky.

Optimista prohlašuje, že žijeme v nejlepším možném světě, a pesimista se obává, že je to pravda. B. Cabell.

NOVÉ KNIHY:

Josel St. Kubín:

Stíny jdou za námi

304 stran, brož. 96 Kčs. váz. 126 Kčs.

Čtvrtá kniha Kubínových jlivinských rapsodií nese všechny výrazné znaky tohoto osobitého lidového vyprávěče, zkoumatele podkrkonošského nářečí, znamenitého znalce maloměstského intimního života, zvláště z probuzenského období našeho národa. Nová sbírka obsahuje jednu rapsodii dramatickou a devět povídek daleko ne tak jednotné sladěných thematic-ky i myšlenkové jako v knihách předchozích. Čteme tu na příklad humorku pohádkového zabarvení (Skotný švec), nato povídku o mladém faráři, jenž ve vši počestnosti hraběcí komtese lásku vysvětloval a přece vrchností podezíráán byl (Láska), tragickou novelku o ne-manzelském dítěti (Věk Vojtě-

cha Pošvy) a zároveň její polo-humornou variantu (Černou-šek); tedy povídková všeho-chuť. Pojtkem není jenom Jivín jako dějiště všech příběhů, ale valnou mírou i měšťanský svět drobných lidiček, úředníčků, oficiálů na vagoncích, nadšených milovníků první české novodobé poesie, vlastenců od kosti. Mnohdy jsou ty posta-vičky až na samé hranici senti-mentalitativy: menší umělec, než Kubín, by jí jistě propadl. Ale jej zachraňuje jeho nesmírná láska k životu i k jeho stras-tem; Kubín má v prostém rozradostnění nad tím, že žije, svou hlavní oporu ve „vichřici nepřejčnosti“. A druhé, čím se Kubín, by jí jistě propadl. Ale námětů, která je mnohdy ob-sažena i v době a společnosti, z níž je námět čerpan a kte-roužto sentimentalitu mírně ironisuje, je jeho jazyk, Kubín si jej obohacuje lidovými ře-čními a obraty, srostitými a

bujnými přirovnáními i nebo-jácnyimi novotvary. Jeho pod-krkonošské nářečí překypuje životností, malebností, názor-ností i vtípem. Zejména tam se rozkošatí půvabně, kde vy-práví žertem. Tehdy se vám při četbě zazdá, že tu je zacho-ván duch starých lidových vy-pravěčů v té nejvzácnější po-době. Kniha vyzrálé životní zkušenosti i uměleckého výra-zu, nakloněná však spíš minu-losti, nežli živému dnešku. rek Píetisk z Rudého práva.

Božena Mrštíková:

Po Vilémově smrti

124 stran, brož. 50 Kčs.

Božena Mrštíková do-končuje knihou Po Vilémově smrti u Borových veřej-ně vydávání svých vzpomínek na bouřliváka a trosečníka po-kolení devadesátníků třetím dílem. Hluk jeho vystoupení a odstoupení již jenom doznívá, jak to odpovídá stanovisku tehdejší kritiky Šaldovy a šal-dovské, ale jak se to také kří-ží s rostoucí popularitou bří

FEUILLETON

Karel Poláček:

BYLO NÁS PĚT

Válka s Habrovou počíná se obyčejně na podzim, když rolníci sklídí, radují se z hojně úrody a ze stodol se ozývá buchání cepů. Tehdy naši vy-stoupí na stráň, s níž možno shlédnouti celou zemi habrov-skou, až k obzoru, kde sousedí s územím lukavickým. Oko se pokochá úchvatnou vyhlídkou a ústa z plných hrdel spustí potupnou píseň, která jest Habrovským proti mysl. Tato píseň zní:

„U Křížů v maštali
chciplea kobyla.

Radujte se, Habrováci,
bude hostina!

Habrováci — hup!

Nažrali se krup.

Napili se sýrovátky,

až jim bříšek puk', puk',
puk'!!!“

Jakmile se píseň ta válečná ozve, již vyřítí se ze všech chatrčí, domků, ano i obydlí občané habrovští a mávaj klacky a divoce pokřikují. Avšak každé válce předchá-

zejí manévry, aby si vojsko zvyklo pobytu v poli a drsné-mu životu válečnickému. Také letos jsme se ustanovili, že bu-deme konat manévry a to na vrchu Budíně, jenž vévodí naše-mu městu a odkudž jest pře-krásný pohled, jemuž se obdi-vují i cizinci. Na Budíně jest les, kde nerostou ani jahody, ani borůvky. Nic tam není.

A tak jednoho jitra se shro-máždilo vojsko u našeho do-mu, tatínek o ničem nevěděl, protože právě šel do magacinu pro petrolej. Kdyby to věděl, tak by zařval strašným hla-sem: „Já ti dám manévry, vem si knihu a uč se!“ Velitelem veškeré branné moci byl Bej-val Antonín neb jest ze všech nejsilnější a ve všem je vyzná. Velitelem by chtěl býti Kem-link Eduard, jelikož jeho tatí-nek píše na bernáku, proč ho každý musí zdravít. Náš tatínek ho také musí zdravít, při čemž po každé vydá dým-ku z úst. Ěda Kemlink se chlu-bí, že umí kreslit plány a tu-díž nakreslil plán Budína i okolí. Právil, že každé vojsko musí mít plány, jináč by utrpělo porážku a musilo by se dát na kvapný ústup. On se v tom vyzná a až bude velký, že půjde do kadetky učít se na důstojníka. A bude mít šavli se střapcem. Bejval po-vidal, teda že je dobře, ať ty

plány nakreslí. Sám že udělá takový vynález zkázy, kterým všechny nepřátele zničí.

Přidal se k nám Zilvar z chudobince, protože viděl, že máme s sebou buchy. A měl kameny v kapsách a prak. — Řekl, že přivede ještě víc ho-chů, ale Bejval odpověděl, že je nás dost. Ěda měl pušku, le-voľvér a kapsle, divoce koukal a mluvil hlubokým hlasem. Já jsem měl palcát jako husité, když se položili táborem u mě-sta Naumburku a vyslali k nim družičky, aby je nechali být a neublížili jim. Pak šli husité domů a cestou zpívali „Kdož jste boží bojovníci“ a každý se lekl, když to slyšel. Já jsem četl takovou knihu a každého palcátom praštím, ať si pak jde žalovat.

Taktéž jsme měli vozejk, na němž byly naloženy buchy, abysme na pochodu netrpěli hladem. Když jsme se chysta-li vyrazit, tu přišla Eva, dcera cukráře Svobody a pravila, že by s námi chtěla jít na ma-névry. Načež velitel Bejval Antonín odvětil, že to jsou hlouposti, neboť ženská na vojnu nepatří. Eva byla li-tostivá a natahovala moldán-ky. Tak jsem se do toho vmí-sil a otázal jsem se, proč by Eva líbí, protože krásně voní po vanilkovém cukru.

Když jsem se za ni přimlou-val, tak se na mne díval Jir-sák Čeněk přišerně se škle-bil, mně na potvoru. Když on se díval, tak já jsem se taky díval, přistoupil jsem blíž, za-řal jsem pěsti, on také zařal pěsti. Já jsem řekl: „Tak si pojď!“, on odpověděl: „Jen pojď ty!“ Velitel pravil, že se teď nemáme prát, protože by to nemělo žádnou cenu, na to je dost času až pak, někdo je třeba se dát na pochod. Tak jsem toho zatím nechali, ale Jirsák Čeněk to má u mne schované, já vím, proč se při-šerně šklebil. On si myslí, že Eva je moje nevěsta, to je bídná lež, kdo o mně říká, že jsem ženich, tak je sám ženich a ze všech největší. Já se že-nit nebudu a jestli se Čeněk bude ještě jednou přišerně šklebit, tak ho praštím tím největším šutrákem.

Velitel rozhodl, že tedy Eva půjde s námi a potáhne vo-zejček s buchtami, aby byla také něco platná. Eva si ra-dostně poskočila, že tu bude hned, jestli si také může vzít s sebou Jiřinu, protože to jest její největší a nejvěrnější pří-telekyně, před kterou nemá žádné tajnosti. Bejval pravil: „Proč ne? jenom koukej, ať už jste tady.“

Tak jsme čekali, pořád če-kali a holky nikde, velitel

